

Οι Πράξεις των Αποστόλων - Μια φανταστική ιστορία

(Στηριγμένο σε κείμενα και σχόλια του Richard Carrier).

Σήμερα θα δούμε κάτι από την σύγχρονη συζήτηση που γίνεται σε σχέση με τις βιβλικές σπουδές και το βάθος και επίπεδο των επιχειρημάτων σχετικά με την ιστορικότητα του Ιησού, με αφορμή τον έλεγχο της αυθεντικότητας και αξιοπιστίας των *Πράξεων των Αποστόλων*, ένα κείμενο που ακολουθεί τα γνωστά μας Ευαγγέλια στην Καινή Διαθήκη και είδαμε την δομή του περιληπτικά εδώ.

Οι *Πράξεις των Αποστόλων* είναι σε μεγάλο βαθμό φανταστικές. Είναι μια θρησκευτική προπαγάνδα. Δεν είναι ούτε κριτική ούτε αληθινή ιστορία και θα δούμε πως αντιφάσκει με άλλες πληροφορίες που έχουμε.

Περιεχόμενα

1. Εισαγωγή - Γενικό πλαίσιο
2. Γιατί η αξιοπιστία τους είναι κρίσιμη
3. Ο συγγραφέας των *Πράξεων*
 - 3.1 Το Εμείς
 - 3.2 Η περιτομή ως κόκκινη γραμμή
 - 3.3 Επισκέψεις στην Ιερουσαλήμ
 - 3.4 Λογοτεχνικές αναλογίες και επιδεικτική σιωπή
4. Η ημερομηνία των *Πράξεων*
5. Το μεγαλύτερο λάθος του "Λουκά"
6. Η χρήση τυχαίων πληροφοριών από τον "Λουκά"
7. Οι πράξεις είναι μυθολογία
8. Συμπέρασμα

1. Εισαγωγή - Γενικό πλαίσιο

Να ξεκαθαρίσουμε το τοπίο αναφοράς. Αρχικά έχουμε τις χριστιανικές επιστολές που αποδέχονται όλοι οι μελετητές ότι είναι του πρώτου αιώνα και μάλλον αυθεντικές, του Παύλου:

- Α΄ Επιστολή προς Θεσσαλονικείς (Πρώτη επιστολή)
- Α΄ Επιστολή προς Κορινθίους (γραμμένη από την Έφεσο)
- Β΄ Επιστολή προς Κορινθίους (γραμμένη πιθανόν από την Μακεδονία)
- Επιστολή προς Ρωμαίους (γραμμένη από την Κόρινθο και πριν την **συνάντηση** της Ιερουσαλήμ)
- Επιστολή προς Γαλάτες (μετά την συνάντηση στην Ιερουσαλήμ)
- Επιστολή προς Φιλήμονα
- Επιστολή προς Φιλιπησίους (γραμμένη σε φυλακή)

Όλες οι υπόλοιπες επιστολές της Καινής Διαθήκης είναι ψευδεπίγραφες και πλαστογραφημένες και δεν μπορούμε εύκολα να τις χρονολογήσουμε τον πρώτο αιώνα ούτε ότι γράφηκαν από τους φερόμενους συγγραφείς τους.

Άρα έχουμε ένα σχετικό μπούσουλα στο να κρίνουμε τις *Πράξεις* με τις μαρτυρίες του μόνου ίσως πιο σίγουρου αυτόπτη μάρτυρα της πρώτης Εκκλησίας του Παύλου, αφού πληροφορίες για την δράση του τις περιέχουν σε έκταση και ενίοτε με λεπτομέρειες. Φυσικά μπορούμε να κρίνουμε και το πλήρες κείμενο από τις αναφορές και την ταύτιση ή μη των προτύπων σύνταξης αντίστοιχων άλλων ιστοριών, λαμβάνοντας υπόψη μας ότι εκείνη την εποχή και ειδικά από τους χριστιανούς αντιγραφείς έχουμε σωρεία παραχαράξεων και σχετικών μύθων. Ειδικά οι *Πράξεις των Αποστόλων* είναι μια από τις πάρα πολλές «Πράξεις» που βγήκαν την ίδια σχεδόν εποχή ή και αργότερα, όπως:

οι *Πράξεις του Πέτρου*, οι *Πράξεις του Ιωάννη*, οι *Πράξεις του Παύλου*, οι *Πράξεις του Ανδρέα*, οι *Πράξεις του Πέτρου και των Δώδεκα Αποστόλων*, οι *Πράξεις του Πιλάτου*, οι *Πράξεις του Κάρπου*, οι *Πράξεις του Απολλώνιου*, οι *Πράξεις του Θωμά* και οι *Πράξεις της Περπέτουας*, γνωρίζουμε επίσης ακόμη περισσότερες *Πράξεις του Ιωάννη και του Πιλάτου και του Πέτρου και Ανδρέα και του Ανδρέα και Βαρθολομαίου και του Πέτρου και του Παύλου*, καθώς και τις *Πράξεις του Βαρνάβα*, τις *Πράξεις του Θαδδαίου*, τις *Πράξεις του Τιμόθεου*, τις *Πράξεις του Φιλίππου*, τις *Πράξεις της Ξανθίππης Πολυξένης και Ρεβέκκας*, τις *Πράξεις του Μαρ Μαρή*, τις *Πράξεις του Ματθία* και κάτι που θα πρέπει να ήταν οι *Πράξεις του*

Ιακώβου και εκτός που όλες αυτές η ίδια η Εκκλησία τις έχει απορρίψει ως απόκρυφες και μη ορθές και όπως όλα τα απόκρυφα προσπάθησε να εξαφανίσει, είναι πάντως τελικά ξεκάθαρες μυθοπλασίες.

Θα διαπιστώσουμε νομίζω ότι και οι γνωστές μας Πράξεις δεν περιέχουν καμία ένδειξη ότι είναι πιο ειλικρινείς ή αξιόπιστες αντίθετα, βρίθουν ενδείξεων ότι δεν είναι διαφορετικές ή έστω καλύτερες.

Ας πούμε σήμερα τις έχουμε σε δύο εκδοχές της, η μία κατά περίπου πέντε με δέκα τοις εκατό μεγαλύτερη από την γνωστή που έχουν όλες οι Βίβλοι -και οι μελετητές δεν μπορούν να πουν με ειλικρίνεια ποια είναι στην πραγματικότητα το πρωτότυπο. Τόσο ελεύθερα οι χριστιανοί ήταν πρόθυμοι να το παραποιήσουν για να ικανοποιήσουν τις επιθυμίες τους. **Στην πραγματικότητα, η πλαστογράφηση ιστοριών ήταν ο κανόνας για τους χριστιανούς- και η θρησκεία τους ήταν πάντα πλημμυρισμένη από πλαστογραφίες και ψέματα** Επομένως, δεν έχουμε κανέναν εκ των προτέρων λόγο να εμπιστευτούμε καθόλου τις κανονικές Πράξεις.

Αυτό λοιπόν είναι το γενικό πλαίσιο που δεν πρέπει να ξεχνάμε αλλά να το έχουμε υπόψη μας πριν αξιολογήσουμε το κείμενο περισσότερο.

2. Γιατί η αξιοπιστία τους είναι κρίσιμη

Για να θεωρηθεί ο Ιησούς ως Θεός είναι απαραίτητη ανάγκη να είναι αποδεδειγμένη η ιστορική του ύπαρξη αλλά επιπλέον να είναι ξεκάθαρη η πεποίθηση των πρώτων Αποστόλων σε αυτόν και η ομαλή συνέχεια της Εκκλησίας. Τα Ευαγγέλια ως αντιγραφή ενός συγκεκριμένου και μόνον, του Κατά Μάρκον, δεν τα καταφέρνουν καλά, παρά τις ενέσεις και από άλλη μία μυθική παράδοση όπως η καλούμενη Πηγή των Λογίων. Εκτός αυτού χρειάζεται και μια σύνδεση των πρώτων Ευαγγελιστών με μια κάποια συνέχεια που να δηλώνει μία αρχή της Εκκλησίας. Έτσι υπάρχει απολογητική ανάγκη οι Πράξεις των Αποστόλων να είναι αξιόπιστες για να τεκμηριώσουν την ύπαρξη και δράση των πρώτων Αποστόλων, να τεκμηριώσουν την συνέχεια της Εκκλησίας από αυτούς και την καλούμενη αποστολική διαδοχή και να περάσουν το θεολογικό μήνυμα που θέλουν.

Οι σύγχρονοι μελετητές όσοι τουλάχιστον αποδέχονται την ιστορικότητα, είναι διχασμένοι στο αν οι πρώτοι χριστιανοί πίστευαν ότι ήταν πρώτον προϋπάρχον θεός όπως θέλει να ξεκαθαρίσει το Κατά Ιωάννην και η Εκκλησία σαν σύνολο, ή δεύτερον ένας εμπνευσμένος ηγέτης ή κάτι άλλο και τα κείμενα δεν βοηθούν. Στις επιστολές για παράδειγμα τις μόνες το ξανατονίζω σίγουρες σαν μπούσουλα που έχουμε, παρουσιάζεται σαν μια υποδεέστερη πνευματική οντότητα στην οποία αποδόθηκαν κάποιες δυνάμεις και ιδιότητες του Θεού όπως φαίνεται και στα κείμενα προς:

Φιλιπησίους 2:5-11,

⁵ τοῦτο γὰρ φρονείσθω ἐν ὑμῖν ὃ καὶ ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ· ⁶ ὃς ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, οὐχ ἄρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ, ⁷ ἀλλ' ἐαυτὸν ἐκένωσε, μορφὴν δούλου λαβὼν, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· ⁸ καὶ σχήματι εὐρεθεὶς ὡς ἄνθρωπος, ἐταπείνωσεν ἑαυτόν, γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. ⁹ διὸ καὶ ὁ Θεὸς αὐτὸν ὑπερύψωσε, καὶ ἐχαρίσατο αὐτῷ ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα· ¹⁰ ἵνα ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψη ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, ¹¹ καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξομολογήσεται ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ πατρὸς.

Α΄ Κορινθίους 8:6,

⁶ ἀλλ' ἡμῖν εἷς Θεὸς ὁ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς εἰς αὐτόν· καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα καὶ ἡμεῖς δι' αὐτοῦ.

Εβραίους 1:1-2,

¹ Πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν τούτων ἐλάλησεν ἡμῖν ἐν υἱῷ, ² ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησεν,

Κολοσσαεῖς 1:15-20

¹⁵ ὃς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου, πρωτότοκος πάσης κτίσεως· ¹⁶ ὅτι ἐν αὐτῷ ἐκτίσθη τὰ πάντα, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατὰ καὶ

τὰ ἀόρατα, εἴτε θρόνοι, εἴτε κυριότητες, εἴτε ἀρχαί, εἴτε ἐξουσίαι· τὰ πάντα δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτὸν ἔκτισται· ¹⁷ καὶ αὐτός ἐστι πρὸ πάντων, καὶ τὰ πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε. ¹⁸ καὶ αὐτός ἐστιν ἡ κεφαλὴ τοῦ σώματος, τῆς ἐκκλησίας· ὃς ἐστιν ἀρχή, πρωτότοκος ἐκ τῶν νεκρῶν, ἵνα γένηται ἐν πᾶσιν αὐτὸς πρωτεύων· ¹⁹ ὅτι ἐν αὐτῷ εὐδόκησε πᾶν τὸ πλήρωμα κατοικῆσαι, ²⁰ καὶ δι' αὐτοῦ ἀποκαταλλάξαι τὰ πάντα εἰς αὐτόν, εἰρηνοποιήσας διὰ τοῦ αἵματος τοῦ σταυροῦ αὐτοῦ, δι' αὐτοῦ εἴτε τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς.

[Που ειρήσθω ἐν παρόδῳ βλάπτουν σοβαρά τὴν ιδεοληψία περὶ Ομοούσιου]. Σύμφωνα λοιπὸν με αὐτὰ ὁ Ἰησοῦς φαίνεται νὰ πήρε μόνο προσωρινὰ ἓνα θνητὸ σῶμα, ὥστε νὰ μπορέσει νὰ σταυρωθεῖ καὶ νὰ ἀναστηθεῖ ἀπὸ τοὺς νεκρούς (ἐκπληρώνοντας ἔτσι μιὰ μυστικὴ προφητεία τῶν ἐσχάτων καιρῶν), καὶ ὅλα αὐτὰ σε μιὰ ἐποχὴ που τότε σηματοδοτήθηκε ἔτσι ὡς τὸ τέλος τῶν ἡμερῶν (καθιστώντας τὸν Ἰησοῦ “τὸν πρωτότοκο” τῆς γενικῆς ἀνάστασης, που σύντομα θὰ ἔθετε ἓνα ὀριστικὸ τέλος σε ὅλα αὐτὰ). Δὲν εἶναι τυχαίον ὅτι πολλὲς πρωτοχριστιανικὲς σέκτες τὸν ἐβλεπαν κάπως ἔτσι καὶ οἱ ἴδιες οἱ *Πράξεις τῶν Ἀποστόλων* δὲν ἐρχοῦνται ποτέ σε ἀντίθεση με αὐτό, ἀν θεωρήσουμε καὶ μπορούμε δόκιμα νὰ το κάνουμε, ὅτι ἡ φράση “ὁ Ἰησοῦς σταυρώθηκε καὶ ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκρούς” καὶ ἡ φράση “Ὁ Ἰησοῦς ἦταν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ” ἢ τέλος ἀκόμα καὶ ἡ φράση “ὁ Ἰησοῦς ἦταν Θεός”, δὲν εἶναι τὸ ἴδιο πράγμα οὔτε οἱ δύο πρώτες συνεπάγονται τὴν τρίτη, οὔτε καν ὅτι ἦταν ἴδιος καὶ ταυτιζόταν ἀπόλυτα με κάποιον τρόπο με τὸν θεὸν Γιαχβέ ὅπως ὀρίστηκε ἀυθαίρετα τὸν τέταρτον αἰῶνα.

Νὰ ξεκαθαρίσουμε λοιπὸν ὅτι τὸ γεγονὸς ὅτι οἱ πρώτοι χριστιανοὶ ἴσως πίστευαν ὅτι ὁ Ἰησοῦς ἦταν θεός, δὲν σημαίνει τὸ ἴδιο με “πανομοιότυπος με τὸν θεὸν Γιαχβέ” ἢ ὅπως λέει ἡ Ἐκκλησία “ὁμοούσιος τῷ πατρί, ”.

Φυσικά, αὐτὸ που οἱ *Πράξεις* δείχνουν ὡς πεποιθήσεις αὐτῆς τῆς πρωτοχριστιανικῆς αἵρεσης ἐκείνη τὴν ἐποχὴ, δὲν ἀποτελεῖ ἀπόδειξη ὅτι οἱ πεποιθήσεις αὐτὲς εἶναι ἀληθινές, οὔτε βοηθοῦν τὴν ιστορικότητά του (κάτι που οὔτε ὁ Παῦλος βοηθάει), τὸ θέμα εἶναι νὰ ξεκαθαριστεῖ τι πραγματικὰ στοιχεῖα ἔχουμε γιὰ τὴν πεποιθήσεις τῶν αὐτῶν.

3. Ο συγγραφέας των Πράξεων

Όλοι οι αρμόδιοι μελετητές παραδέχονται ότι δεν γνωρίζουμε ποιος έγραψε τις *Πράξεις των Αποστόλων* ούτε φυσικά το *Κατά Λουκάν*, που όλα δείχνουν ότι γράφηκε από το ίδιο πρόσωπο που εδώ θα αναφέρεται ως “Λουκάς”. Η θεωρία ότι γράφηκαν από τον Λουκά, τον ακόλουθο του Παύλου που αναφέρεται στο *Προς Φιλήμονα* 24, που μάλιστα επιπλέον προσδιορίζεται και ως γιατρός, στηρίζεται σε μη τεκμηριωμένους και απίθανους θρύλους που χρονολογούνται μισό αιώνα μετά τη δημοσίευσή τους (που ήταν τότε μια ολόκληρη ανθρώπινη ζωή, δεδομένου του μέσου όρου ζωής). Αυτό είναι το αντίθετο μιας αξιόπιστης ιστορικής μεθοδολογίας.

Στην πραγματικότητα αυτή είναι μια ιστορία, προερχόμενη από ένα ανώνυμο πρόσωπο, το οποίο δεν ανέφερε καμία πηγή ή απόδειξη για τα γραφόμενά του και ήταν μια γενιά μακριά από τη συγγραφή των βιβλίων αυτών – η οποία συνέχισε να επαναλαμβάνεται. Είναι σαφές ότι δεν υπήρχαν καθόλου πηγές για αυτό – μόνο ένας ανώνυμος αστικός μύθος. Ο Λουκάς αναφέρεται σαν όνομα επίσης στο *2 Προς Τιμόθεον* 4:11, καθώς και στο *Προς Κολοσσαείς* 4:14:

¹⁴ *ἀσπάζεταιται ὑμᾶς Λουκᾶς ὁ ἰατρὸς ὁ ἀγαπητὸς καὶ Δημᾶς.*

που εκεί υπάρχει και η περίφημη αναφορά ότι ο Λουκάς είναι γιατρός. Μόνο που και οι δύο αυτές επιστολές είναι μεταγενέστερες πλαστογραφημένες και πλήρως αναξιόπιστες. Αντίθετα στη μόνη αυθεντική επιστολή προς Φιλήμονα δεν αναφέρεται τίποτα χρήσιμο πέρα από ένα όνομα.

Αυτό σημαίνει ότι η ίδια ιστορία που κάθε πατέρας της Εκκλησίας επαναλάμβανε διαρκώς, δημιουργήθηκε από ένα πλαστό κείμενο που επινόησε την ιδέα ότι ο Λουκάς ήταν γιατρός, αλλά παρόλα αυτά ο πλαστογράφος δεν είπε ποτέ ότι αυτός ο “γιατρός Λουκάς” έγραψε τις *Πράξεις* ή το *Ευαγγέλιο* του Λουκά, οπότε ούτε ο πλαστογράφος της προς Κολοσσαείς δεν το είχε ακούσει ποτέ αυτό. Αυτός ο θρύλος βρίσκεται έτσι στο τέλος ενός τυπικού τηλεφωνικού παιχνιδιού επινόησης:

Πρώτα, ο Παύλος είχε έναν σύντροφο, μεταξύ άλλων, που ονομαζόταν Λουκάς, Αυτό ίσως είναι και το μόνο σίγουρο.

Μια γενιά αργότερα, εφευρίσκεται η ιδέα ότι αυτός ο Λουκάς είναι γιατρός.

Και μόνο τότε, άλλη μια γενιά αργότερα, εφευρίσκεται η ιδέα ότι αυτός ο φανταστικός γιατρός είναι ο τύπος που έγραψε ένα κείμενο που είπαμε σαν *Πράξεις του Λουκά*. Ποτέ δεν μαθαίνουμε ποιοι επινόησαν αυτή την ιστορία, ή γιατί την πίστεψαν ή πού υποτίθεται ότι την άκουσαν. Αυτό είναι το χειρότερο είδος πληροφοριών που θα μπορούσαμε να έχουμε. Είναι απλά άχρηστες για να ανασυνθέσουμε ποιος πραγματικά έγραψε τις *Πράξεις των Αποστόλων*.

Στην πραγματικότητα το όνομα “Λουκάς” δεν συνδέεται με τις *Πράξεις των Αποστόλων*. Το κείμενο είναι κυριολεκτικά ανώνυμο. Παραπέμπει όμως σε έναν προηγούμενο συγκεκριμένο βιβλίο ως γραμμένο από το ίδιο χέρι, και οι περισσότεροι μελετητές πιστεύουν, βάσει καλών στυλομετρικών στοιχείων, ότι αυτό είναι αλήθεια. Αλλά εκείνο το βιβλίο έχει τίτλο *Κατά Λουκάν*, (η λέξη “Ευαγγέλιο” δεν υπάρχει), ένας τύπος στα ελληνικά που δεν όριζε συγγραφέα, αλλά πηγή – κάτι σύνηθες εκείνη την εποχή όπως φαίνεται από το πλήθος της αντίστοιχης απόκρυφης γραμματείας για να αποκτηθεί κύρος για το κείμενο από ένα γνωστό όνομα. Επομένως, ο συγγραφέας δεν μπορεί να έχει προσθέσει αυτόν τον τίτλο- πρόκειται για απόδοση, που προστέθηκε αργότερα από κάποιον άλλον. Αυτός ο ασυνήθιστος τρόπος τιτλοδότησης ενός βιβλίου είναι πρωτοφανής και εμφανίζεται μόνο αφότου τα *Ευαγγέλια* άρχισαν να κυκλοφορούν μαζί ως τετραπλή ενότητα (βλ. David Trobisch, *The First Edition of the New Testament* – και τη αναφορά του Richard Carrier στο *Three Things to Know about New Testament Manuscripts*), πράγμα που σημαίνει ότι αυτοί οι τίτλοι τους αποδόθηκαν μόνο τότε και φυσικά πολύ αργότερα από τη συγγραφή τους. Πράγμα που σημαίνει τελικά ότι όταν τα *Ευαγγέλια* κυκλοφόρησαν αρχικά χωριστά, δεν είχαν τέτοιους τίτλους -και συνεπώς δεν είχαν τέτοια ονόματα. Αυτό υποστηρίζεται από το γεγονός ότι όταν κυκλοφόρησε μια έκδοση του Ευαγγελίου αυτού πριν εκδοθεί αυτή που έχουμε ως *Κατά Λουκάν*, τότε ήταν πράγματι χωρίς όνομα. Ο Τερτυλλιανός παραπονέθηκε μάλιστα ότι το *Ευαγγέλιο του Μαρκίωνα* δεν είχε το όνομα “Λουκάς” – φυσικά, ο Τερτυλλιανός δεν μπορούσε να αντιμετωπίσει την πιθανότητα ότι αυτό συνέβαινε επειδή τότε δεν είχε ακόμη όνομα.

Για όλους αυτούς τους λόγους, το γεγονός ότι ο συγγραφέας επέλεξε να μην προσδιορίσει τον εαυτό του (όπως σίγουρα δεν συμβαίνει, πουθενά στο πραγματικό κείμενο είτε του *Κατά Λουκάν* είτε των *Πράξεων των Αποστόλων*) θα πρέπει να μας υποδείξει ότι οι όποιοι εξωτερικοί ισχυρισμοί σχετικά με το ποιος ήταν είναι αμφίβολοι. Αυτό επιβεβαιώνεται από το γεγονός ότι, σε αντίθεση με

πολλές άλλες ιστορίες της εποχής, ο συγγραφέας δεν αυτοπροσδιορίζεται ποτέ στο κείμενο.

- Ποτέ δεν δηλώνει το όνομά του
- ποτέ δεν εξηγεί ποιος είναι
- ποτέ δεν εξηγεί γιατί πρέπει να τον εμπιστευτούμε
- ποτέ δεν έχει έστω μια αμφιβολία για αυτά που μεταφέρει
- ποτέ δεν μιλάει για την όποια συμμετοχή του ή σχέση του σε οτιδήποτε αναφέρει
- και ποτέ δεν εμφανίζεται στην ιστορία ως αναγνωρίσιμος χαρακτήρας ή παρατηρητής, συμμετέχων σε οποιαδήποτε συζήτηση ή έστω στοχαστής των γεγονότων.

3.1 Το Εμείς

Το πρώτο πρόσωπο ενικού ή και πληθυντικού, θέλει να δηλώσει τον συγγραφέα ως αυτόπτη μάρτυρα μόνο του ή στον πληθυντικό μαζί με άλλους, ενός συμβάντος. Στην σύντομη περίληψη των Πράξεων φαίνονται τα σημεία που αυτό εμφανίζεται. Η πρώτη του εμφάνιση είναι στην πρώτη αποστολή στο 16.10, όπου παρόντες είναι ο Παύλος ο Σίλας και ο Τιμόθεος. Ακολούθως εμφανίζεται στην τρίτη αποστολή στο κεφάλαιο 20 και για τρεις φορές, όπου παρόντες είναι οι: Σώπατρος, Αρίσταρχος, Σεκούνδος, Γάϊος, Τιμόθεος Τυχικός και Τρόφιμος. Ακολούθως εμφανίζεται μια φορά στην τελική πορεία προς την Ιερουσαλήμ 21.12-14.

¹⁴ *μὴ πειθομένου δὲ αὐτοῦ, ἡσυχάσαμεν εἰπόντες, Τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου γενέσθω.*

Τέλος στο 27.18-20 στο τελικό ταξίδι ως αιχμάλωτου πλέον του Παύλου στην Ρώμη και μέσα στο πλοίο. Σε αυτά τα ελάχιστα σύντομα τμήματα όπου εμφανίζεται στο κείμενο αυτό το ανώνυμο και ανεξήγητο πρώτο πρόσωπο πληθυντικού αριθμού, όπου “εμείς” κάνουμε κάποια από αυτά τα πράγματα ποτέ ο συγγραφέας δεν προσδιορίζει τον εαυτό του, γεγονός που παραβιάζει κάθε σύμβαση γνήσιας αναφοράς από αυτόπτη μάρτυρα σε αρχαίες ιστορικές αναφορές. Μας αφήνει ακόμα να αναρωτιόμαστε γιατί δεν εξηγεί ποτέ ποιος είναι,

γιατί μερικές φορές είναι εκεί και άλλες όχι, γιατί εξαφανίζεται και επανεμφανίζεται εκεί που είναι, και γιατί δεν αλληλεπιδρά ποτέ ατομικά με κανέναν χαρακτήρα ή γεγονός της ιστορίας (γιατί δεν έχουμε ποτέ το πρώτο πρόσωπο ενικού από αυτόν). Διαβάστε ενδεικτικά τη σχετική δημοσίευση του Carrier.

Δεν υπάρχει αφηγηματικό “πρώτο πρόσωπο ενικού” στις *Πράξεις των Αποστόλων*. Εμφανίζεται μόνο εκτός της αφήγησης και μόνο στην Εισαγωγή όπως στο *Κατά Λουκάν* 1:1-4

¹ Ἐπειδήπερ πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων, ² καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν **οἱ ἀπ’ ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται** γενόμενοι τοῦ λόγου, ³ **ἔδοξε κάμοι**, παρηκολουθηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοι γράψαι, κράτιστε Θεόφιλε, ⁴ ἵνα ἐπιγνῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν ἀσφάλειαν.

και στις *Πράξεις των Αποστόλων* 1:1-2

¹ Τὸν μὲν πρῶτον λόγον **ἐποίησάμην** περὶ πάντων, ὃ Θεόφιλε, ὧν ἤρξατο ὁ Ἰησοῦς ποιεῖν τε καὶ διδάσκειν, ² ἄχρι ἧς ἡμέρας, ἐντειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις διὰ Πνεύματος Ἁγίου οὐς ἐξελέξατο, ἀνελήφθη·

Τόσο το τρίτο πρόσωπο ενικού όσο και το τρίτο πρόσωπο πληθυντικού είναι ο συνηθής τρόπος γραφής σε όλες τις *Πράξεις* του “Λουκά”- εκτός βέβαια από τις ομιλίες, όπου ο ομιλητής θα αναφερθεί αναγκαστικά στον εαυτό του στο πρώτο πρόσωπο. Αλλά αυτό ακριβώς είναι το περίεργο: το να πηγαίνει μια αφήγηση από το τρίτο πρόσωπο στο πρώτο πρόσωπο πληθυντικού και πάλι πίσω χωρίς καμία εξήγηση δεν βγάζει κανένα νόημα σε καμία θεωρία της.

Αυτό δεν θα βοηθούσε ούτε ως ή άλλως στην αναγνώριση του συγγραφέα των *Πράξεων των Αποστόλων*. Κανένα από αυτά τα “εμείς” δεν λέγεται ότι είναι ο Λουκάς ή κάποιος γιατρός- και δεν έχουμε καμία απόδειξη ότι υπήρχε καν. Η επινόηση αυτοπτών μαρτύρων ήταν γνωστή συνήθεια στους αρχαίους μύθους και την ιστορία. Υπάρχει ένα ολόκληρο κεφάλαιο σχετικά με αυτό στο Cameron, *Greek Mythography*, και ένα διαβόητο παράδειγμα είναι η πρόσφατη υποψία ότι ο

Ιώσηπος επινόησε τους μάρτυρες του για τις αυτοκτονίες της Γκαμάλα και της Μασάντα. Με παρόμοιο τρόπο ο Carrier απέδειξε ότι οι συγγραφείς του *Κατά Ιωάννην Ευαγγελίου* επινόησαν τον “αγαπημένο μαθητή” (αρχικά τον φανταστικό χαρακτήρα Λάζαρο) ως αυτόπτη μάρτυρα, του οποίου το φανταστικό ημερολόγιο ισχυρίζονται ότι συμβουλευτήκαν (*On the Historicity of Jesus*, Κεφ. 10.7). Έτσι, ακόμη και αν ο συγγραφέας των *Πράξεων των Αποστόλων* ήθελε να θεωρήσουμε αυτά (και για κάποιο λόγο μόνο αυτά;) τα αποσπάσματα ως μαρτυρίες αυτοπτών μαρτύρων, και πάλι δεν έχουμε κανένα λόγο να πιστέψουμε ότι αυτό είναι καν γνήσιο.

Όταν κοιτάζουμε το σύνολο των *Πράξεων*, δεν μπορούμε να έχουμε την εντύπωση ότι ο συγγραφέας είναι ειλικρινής μαζί μας για οτιδήποτε. Γράφει μύθο, όχι ιστορία. Έτσι, μπορούμε να περιμένουμε ότι οι όποιοι μάρτυρες υποτίθεται ότι ισχυρίζεται είναι εξίσου μυθικοί. Επειδή όμως δεν αναφέρει ποτέ κανέναν από αυτούς τους ανθρώπους, ή οποιονδήποτε οπουδήποτε, ως μάρτυρα, θα πρέπει να εγκαταλείψουμε ακόμη και αυτή την ιδέα. Όταν η παρουσία ενός μάρτυρα είχε σημασία γι’ αυτούς, οι πραγματικοί αρχαίοι ιστορικοί συνήθως τους ονόμαζαν ή τους εξηγούσαν ή έδειχναν γιατί τους εμπιστεύονταν (ή γιατί θα έπρεπε να τους εμπιστευόμαστε εμείς, αν πίστευαν καν ότι θα έπρεπε). Ο συγγραφέας των *Πράξεων* δεν το κάνει ποτέ αυτό. Πράγμα που αναιρεί κάθε συμπέρασμα ότι αυτό ήθελε να συμπεράνουμε. Συχνά παραβλέπεται ότι στο *Κατά Λουκάν 1*, ο συγγραφέας δεν λέει ποτέ στην πραγματικότητα ότι συμβουλευτήκε κάποιους μάρτυρες - **λέει αντιθέτως, ότι αναπαράγει δουλοπρεπώς μια παράδοση που παραδόθηκε από αυτούς, μέσω ενός αδήλωτου και άρα άγνωστου αριθμού μεσαζόντων**. Και ακόμη και αυτό γνωρίζουμε ότι είναι ψέμα - ο “Λουκάς” τροποποιεί συστηματικά αρκετές από τις παραδόσεις που γνωρίζουμε ότι προηγήθηκαν (δηλαδή εκείνες του Ματθαίου, του Μάρκου και του Παύλου).

Έτσι τα αποσπάσματα με το “εμείς” είναι μια δραματική σύμβαση, δημοφιλής τότε στις αφηγήσεις για τα θαλάσσια ταξίδια, [Παράδειγμα το *Άννωνος Καρχηδονίου Βασιλέως Περίπλους* το ίδιο συμβαίνει στον Βιργίλιο ή στην ραψωδία “ι” της *Οδύσσειας*] και τραβάει τον αναγνώστη στα γεγονότα ως μέρος του “εμείς” (αντανακλώντας την ίδια μέθοδο με την οποία ο “Λουκάς” ξεκίνησε τα δύο βιβλία του), κατασκευάζοντας μια παραστατική τριμερή αφήγηση θανάτου και ανάστασης στην οποία το ακροατήριό του μπορεί να συμμετάσχει. Όπως και να έχει, ένα πράγμα για το οποίο μπορούμε να είμαστε αρκετά σίγουροι είναι ότι ο συγγραφέας των *Πράξεων* δεν ήταν σε καμία περίπτωση παρών κατά τη διάρκεια

αυτών των γεγονότων, ούτε πιθανόν καν εν ζωή εκείνη την εποχή. Έτσι, στην καλύτερη περίπτωση, είναι έξυπνος και μοντέρνος στην αφηγηματική του κατασκευή- στη χειρότερη, απλώς λέει ψέματα. Όπως θα δούμε στη συνέχεια, έχουμε άφθονες αποδείξεις ότι ο “Λουκάς” δεν είναι αξιόπιστος αφηγητής, ούτε καν άνθρωπος της εποχής του Παύλου.

3.2 Η περιτομή ως κόκκινη γραμμή

Συχνά οι απολογητές όταν πρόκειται για πραγματικές αποδείξεις που οι μελετητές προβάλλουν εναντίον της άποψης ότι ο συγγραφέας του *Κατά Λουκάν* γνώριζε τον Παύλο, τις αγνοούν. Αντ’ αυτού, αντιμετωπίζουν μόνο έναν αχυράνθρωπο, μιλώντας για “υποτιθέμενες ασυμφωνίες μεταξύ της θεολογίας του Παύλου και του “Λουκά” που δεν είναι ενδεικτικές (και έχουν δίκιο σε αυτό – ένας σύντροφος θα μπορούσε να διαφωνεί με τον Παύλο ή να τον παραφράζει άκομψα), αντί για το πιο καταδικαστικό γεγονός ότι ο “Λουκάς” επανειλημμένα (και κατάφωρα) αντιφάσκει με τη μαρτυρία του αυτόπτη μάρτυρα του ίδιου του Παύλου, και έτσι κάνει λάθος στα ιστορικά και αφηγηματικά γεγονότα, όχι μόνο στη “θεολογία”. Φυσικά το ίδιο κάνουν και σχετικά με τις αντιφάσεις των τεσσάρων Ευαγγελίων, ισχυρίζονται ψευδώς ότι “οι υποτιθέμενες διαφορές είναι όλες μικρές”, αλλά αυτό δεν ισχύει για τις ιστορικές αντιφάσεις, οι οποίες είναι αρκετά μεγάλες- στην πραγματικότητα, αδύνατον για οποιονδήποτε ήταν πραγματικά εκεί -ή πρόθυμος να πει την αλήθεια αν ήταν. Στην ουσία εδώ έχουμε την λογική πλάνη της απόκρυψης στοιχείων (cherry-picking). Τυπική απολογητική.

Ένα σχετικό παράδειγμα είναι το αδύναμο επιχειρήμα ότι “ο Παύλος των *Πράξεων* ήταν προθυμότερος στο να κάνει περιτομή στον Τιμόθεο”, ενώ αντίθετα ο Παύλος ο μάλλον πιο πραγματικός Παύλος αυτός των *Επιστολών*, ήταν ξεκάθαρα ασυμβίβαστος με αυτό, υπονοώντας έτσι μια αντίφαση στη θεολογική στάση. Στην ουσία οι απολογητές αποστομώνουν αυτόν τον αχυράνθρωπο σημειώνοντας ότι, στην πραγματικότητα, ο Παύλος “ήταν εξαιρετικά ευέλικτος σε θέματα κοινωνικής ευπρέπειας (*Α΄ Κορ.* 9:19-23, *Ρωμ.* 14:5-23)”. Αλλά το πραγματικό πρόβλημα εδώ δεν ήταν κάποιο αφηρημένο θεολογικό σημείο, αλλά το **γεγονός** ότι οι *Πράξεις* αντιφάσκουν με την ιστορία του Παύλου από τις επιστολές του. Ας δούμε τι είναι αυτό που γράφει ο Παύλος, ένας πραγματικός αυτόπτης μάρτυρας, ότι συνέβη:

¹ Ἐπειτα διὰ δεκατεσσάρων ἐτῶν πάλιν ἀνέβην εἰς Ἱεροσόλυμα μετὰ Βαρνάβα, συμπαραλαβὼν καὶ Τίτον.

² ἀνέβην δὲ κατὰ ἀποκάλυψιν, καὶ ἀνεθέμην αὐτοῖς τὸ εὐαγγέλιον ὃ κηρύσσω ἐν τοῖς ἔθνεσι, κατ' ἰδίαν δὲ τοῖς δοκοῦσι, μή πως εἰς κενὸν τρέχω ἢ ἔδραμον.

³ **ἀλλ' οὐδὲ Τίτος ὁ σὺν ἐμοί, Ἕλληνας ὄν, ἠναγκάσθη περιτμηθῆναι·**

⁴ διὰ δὲ τοὺς παρεισάκτους ψευδαδέλφους, οἵτινες παρεισήλθον κατασκοπεῖσαι τὴν ἐλευθερίαν ἡμῶν ἣν ἔχομεν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ, ἵνα ἡμᾶς καταδουλώσωνται·

⁵ **οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἶξαμεν τῇ ὑποταγῇ,** ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνη πρὸς ὑμᾶς. Γαλ. 2.1

καὶ ἡ μετάφραση

¹ Ἐπειτα, ἀφοῦ ἐπέρασαν δεκατέσσαρα ὅλα ἔτη ἀπὸ τοῦ ταξίδι μου εἰς τὴν Συρίαν καὶ Κιλικίαν, ἀνέβηκα πάλιν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα μετὰ τὸν Βαρνάβαν, παίρνοντας μαζί μου καὶ τὸν Τίτον.² Ἀνέβηκα δε σύμφωνα με εἰδικὴν φανέρωσιν, ποὺ μου ἔκαμεν ὁ Θεός, καὶ ἐξέθεσα στοὺς Χριστιανοὺς τῆς Ἱερουσαλήμ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον κηρύττω μετὰξὺ τῶν ἐθνικῶν, ἰδιαιτέρως δε καὶ λεπτομερέστερα ἐξέθεσα τούτο εἰς ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι εθεωροῦντο καὶ ἦσαν οἱ ἐπίσημοι μετὰξὺ τῶν Ἀποστόλων. Ἐκαμα δε αὐτάς τας ἀνακοινώσεις, δια να ἐλεγχθῆ, μήπως τυχόν ματαίως κοπιᾶζω ἡ ἐκοπίσα ἕως τώρα.

³ Αἰ, λοιπόν! Ὁχι μόνον τὸ Εὐαγγέλιόν μου ἀνεγνωρίσθη ἀπὸ ὅλους ως γνήσιον, **ἀλλ' οὔτε ὁ Τίτος ὁ Ἕλληνας καὶ ἀπερίτμητος, ὁ ὁποῖος ἦτο μαζί μου, δευ υπεχρεώθη να περιτμηθῆ.**

⁴ Καὶ τούτο, ὄχι μόνον διότι ἡ περιτομὴ εἶναι ἐντελῶς ἀχρηστος δι' αὐτοὺς, ποὺ πιστεύουν στον Χριστόν, ἀλλὰ καὶ δια να μη δοθῆ ἀφορμὴ νοθεύσεως τῆς ἀληθείας ἐκ μέρους τῶν ψευδαδέλφων, οἱ ὁποῖοι ὑπούλως εἶχαν εἰσχωρήσει εἰς

την Εκκλησίαν σαν κατάσκοποι, δια να κλονίσουν και καταλύσουν την ελευθερίαν μας, την οποίαν έχομεν εν Χριστώ Ιησού και δια να μας υποδουλώσουν εις την καταθλιπτικήν δουλείαν των εβραϊκών τύπων.

⁵ Εις τους ψευδαδέλφους αυτούς **ούτε προς στιγμήν δεν υπεχωρήσαμεν να περιτμηθή ο Τίτος**, δια να μείνη έτσι καθαρά και ανόθευτος η αλήθεια του Ευαγγελίου εις σας. (μετ. Κολιτσάρα)

Να σημειωθεί εδώ ότι στο ίδιο κείμενο αναφέρεται μόνο άλλη μια και μοναδική σύντομη επίσκεψη δύο εβδομάδων, χωρίς να έχει πατήσει ποτέ αλλιώς και ενδιάμεσα το πόδι του στην Ιουδαία, κάτι που θα δούμε παρακάτω.

Δεν θα ασχοληθούμε εδώ με το “Έλλην” αν είναι Έλληνας ή ελληνιστής, άλλο είναι το σημαντικό, **ότι ο Παύλος αρνήθηκε μέσα στην ίδια την Ιερουσαλήμ, μέσα στο άντρο των Ιουδαιοχριστιανών να κάνει περιτομή στον σύντροφό του γιατί το θεωρούσε σημαντικό για την ανόθευτη αλήθεια του Ευαγγελίου.**

Στις Πράξεις (16.3) όμως, δεν αναφέρεται τίποτα περί Τίτου αλλά γράφεται κάτι σε πλήρη αντίθεση με αυτή τη λογική. Γράφεται όμως για άλλο σύντροφο του Παύλου αντίστοιχα, για τον Τιμόθεο:

³ τοῦτον ἠθέλησεν ὁ Παῦλος σὺν αὐτῷ ἐξελθεῖν, καὶ λαβὼν περιέτεμεν αὐτὸν διὰ τοὺς Ἰουδαίους τοὺς ὄντας ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις· ἤδειςαν γὰρ ἅπαντες τὸν πατέρα αὐτοῦ ὅτι Ἕλλην ὑπῆρχεν.

Και προφανώς κάνουν λάθος. Στην ουσία (ήταν ο Τίτος, όχι ο Τιμόθεος, που δέχθηκε πίεση να κάνει περιτομή), καθώς και στον τόπο και τον χρόνο (οι Πράξεις το βάζουν να συμβαίνει μετά το γεγονός που διηγείται ο ίδιος ο Παύλος, και πολύ μακριά από την Ιουδαία (Στην Μικρά Ασία, στα Λύστρα), όπου είναι ακόμη λιγότερο λογικό να υπάρχει τέτοια πίεση από Ιουδαίους), και αντιστρέφουν εντελώς το τι συνέβη (κάνει περιτομή, μάλιστα με πρωτοβουλία και καθοδήγηση του ίδιου του Παύλου).

Στις αναξιόπιστες τελικά Πράξεις των Αποστόλων δεν υπάρχει καθόλου ο Τίτος ή ακόμα και ο Τιμόθεος στο συμβούλιο της Ιερουσαλήμ, όπου ο Παύλος λέει ότι φοβήθηκε (αλλά παραδέχεται ότι απέφυγε) την πίεση να περιτμήσει τους εθνικούς

στη συνοδεία του. Πράγματι, στις *Πράξεις*, ο Τιμόθεος δεν επισκέπτεται καν την Ιερουσαλήμ, ενώ ο Τίτος απλά δεν υπάρχει πουθενά σε αυτές, δεν αναφέρεται καν. Ο Τιμόθεος στις *Πράξεις* ξανααναφέρεται στο 17.14-16 στην Θεσσαλονίκη με εντολή να τον συναντήσει στην κάθοδό του προς την Αθήνα που ήδη είχε υποτίθεται πάει ο Παύλος, στο 18.5 που συναντά τελικά τον Παύλο στην Κόρινθο, στο 19.22, όπου ο Παύλος τον στέλνει πάλι στην Μακεδονία. Ακολούθως και τέλος τον βλέπουμε πάλι στην επιστροφή του Παύλου από την Έφεσο στην Μακεδονία στο 20.4 και στην πορεία του από Θεσσαλονίκη στην Τρωάδα. Από εκεί και πέρα, δηλαδή την Τρωάδα, ο Τιμόθεος εξαφανίζεται. Το σημαντικό είναι ότι ποτέ δεν αναφέρεται να πηγαίνει στην Παλαιστίνη, κινείται μέσα σε ένα καθαρά εθνικό περιβάλλον και η περιτομή του από τον Παύλο έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τα αναγραφόμενα στις επιστολές από τον ίδιο τον Παύλο που στις επιστολές του ξεκαθαρίζει ότι απέφυγε να κάνει περιτομή στον Τίτο μέσα μάλιστα στο άντρο των Ιουδαιοχριστιανών και με όλον τον πόλεμο που αντιμετώπισε εκεί από αυτούς, δηλαδή στην Ιερουσαλήμ και όλες τις αντεγκλήσεις που φαίνονται στην επιστολή του. Πόσο λοιπόν μάλλον να κάνει ο ίδιος με τα χεράκια του όπως ισχυρίζονται οι *Πράξεις* περιτομή στον Τιμόθεο, που τον βρήκε στην Μικρά Ασία και κινήθηκε έκτοτε μόνο στην Ελλάδα και ποτέ στην Ιερουσαλήμ.

Πράγματι, ένας πραγματικός σύντροφος του Παύλου θα το γνώριζε αυτό τόσο καλά που θα έπρεπε να το σχολιάσει, ώστε να εξηγήσει γιατί ο Παύλος άλλαξε ξαφνικά και εντελώς πορεία, αφού είχε ήδη κερδίσει τον αγώνα για τον οποίο λέει ότι πραγματικά είχε τόσο ενδιαφέρον και τόσο πάθος αμέσως λίγο πριν στην Ιερουσαλήμ. Αντ' αυτού, η πραγματική θέση και ιστορία του Παύλου διαγράφεται από τον συγγραφέα των *Πράξεων* των Αποστόλων, και η ιστορία στη συνέχεια αναθεωρείται για να παρουσιάσει τον Παύλο να κάνει και να υλοποιεί ακριβώς το αντίθετο (και βολικά επιλέγοντας έναν εναλλακτικό σύντροφο που θα στοχοποιηθεί και άρα θα περιτμηθεί, αλλού). Δεν υπάρχει καμία απόδειξη στον Παύλο ότι ο Τιμόθεος περιτμήθηκε ποτέ- στην πραγματικότητα, υπάρχουν αποδείξεις εναντίον αυτού. Διότι αν είχε περιτμηθεί, θα είχε γίνει έτσι Εβραίος- όμως ο Παύλος γνωρίζει τον Τιμόθεο ως Εθνικό μόνο στην τελευταία του επιστολή, που γράφτηκε πριν από το τελικό του ταξίδι στη Ρώμη, καταρρίπτοντας κάθε πιθανότητα να είχε περιτμηθεί, όπως το φαντάζονται οι *Πράξεις*.

Ο συγγραφέας των *Πράξεων* επινοεί μια ιστορία αντίθετη με τα γεγονότα που διηγείται ο Παύλος. Επιπλέον, αυτή η επινοημένη ιστορία έρχεται σε πλήρη αντίθεση με ολόκληρη τη δήλωση αποστολής του Παύλου: Ο Παύλος λέει ρητά ότι

δεν ήταν καθόλου ανεκτικός ως προς αυτό, ότι αυτή ήταν η ξεκάθαρη κόκκινη γραμμή του:

οἷς οὐδὲ πρὸς ὥραν εἴξαμεν τῇ ὑποταγῇ, ἵνα ἡ ἀλήθεια τοῦ εὐαγγελίου διαμείνη πρὸς ὑμᾶς,

έτσι ώστε αν είχε υποχωρήσει “η αλήθεια του ευαγγελίου” δεν θα “διατηρούνταν”. Με άλλα λόγια, η αντίσταση σε αυτή την πίεση είχε υπαρξιακή σημασία για τον Παύλο και ολόκληρη την αποστολή του. Επομένως, είναι αδύνατον να υποχωρήσει ξαφνικά στο σημείο αυτό, και μάλιστα χωρίς να του ασκηθεί κάποια άμεση πίεση (όπως λέει ότι αντιμετώπισε στην Ιερουσαλήμ, από την οποία όμως δεν αναφέρεται τίποτα στις *Πράξεις*).

Να σημειωθεί ότι για τις *Πράξεις* η περίφημη συζήτηση για την περιτομή στην Ιερουσαλήμ έγινε λίγο νωρίτερα στο κεφάλαιο 15 και αμέσως μετά στο 16 ξεκινάει με την εύρεση του Τιμόθεου στα Λύστρα και την υποτιθέμενη περιτομή του εκεί. Αν είναι δυνατόν. Αντ’ αυτού, η πραγματική θέση και ιστορία του Παύλου (όπως φαίνεται από τις επιστολές του) διαγράφεται από τον συγγραφέα των *Πράξεων*. Δεν υπάρχει καμία απόδειξη στον Παύλο ότι ο Τιμόθεος περιτιμήθηκε ποτέ, μια πράξη στην οποία όπως είδαμε ο Παύλος επιχειρηματολόγησε έντονα εναντίον της.

Σημειώστε επίσης ότι οι *Πράξεις* επινοούν μια ιστορία σύμφωνα με την οποία ο Τιμόθεος έχει μητέρα Εβραία (που δικαιολογεί τον συμβιβασμό στην περίπτωση του). Κανένα τέτοιο γεγονός δεν υπάρχει στον Παύλο (του Τίτου ή του Τιμόθεου) ή είναι καν πιθανό εκεί (και οι δύο είναι σαφώς εθνικοί χωρίς φανταστικές ανησυχίες για την καταγωγή). Και στις *Πράξεις των Αποστόλων* ο Παύλος κάνει περιτομή στον Τιμόθεο για τον κατευνασμό των τοπικών Εβραίων (διπλωματία της αποστολής), όχι των χριστιανών Ιουδαίων (εσωτερική πολιτική). Έτσι, οι *Πράξεις* δημιουργούν μια διπλωματική αφήγηση που δεν υπάρχει στις αφηγήσεις των αυτοπτών μαρτύρων, στην προκείμενη περίπτωση του Παύλου.

Οι *Πράξεις* κάνουν λοιπόν εδώ εσκεμμένο λάθος στην ιστορία, διαψεύδοντας τη μαρτυρία του ίδιου του Παύλου ως αυτόπτη μάρτυρα, κατάφωρα και με πολλαπλούς τρόπους. Ο συγγραφέας τους σαφώς δεν ενδιαφερόταν να αφηγηθεί οτιδήποτε αληθινό για τον Παύλο και τους συντρόφους του, τις πράξεις του και την αποστολή του, αλλά αντίθετα, μόνο να “ξαναγράψει” την ιστορία για να κάνει τον Παύλο να συμμορφωθεί με την ατζέντα του ίδιου του συγγραφέα για την

ενοποίηση των δύο παρατάξεων της Χριστιανοσύνης, παρουσιάζοντας την εβραϊκή και την εθνικής καταγωγής πτέρυγα της ως πάντα σε αρμονία και πρόθυμες να συνεργαστούν. **Για να δημιουργήσει αυτή την ψεύτικη ιστορία, πρέπει να κατασκευάσει μια ιστορία σύμφωνα με την οποία ο Πέτρος πείθεται να δεχτεί εθνικούς από άμεσο ουράνιο όραμα, και έτσι να αρχίσει να δέχεται εθνικούς πριν καν του μιλήσει ο Παύλος.**

Αντίθετα στις επιστολές του Παύλου τα πράγματα δείχνονται διαφορετικά: **ο Παύλος έπρεπε να πείσει τον Πέτρο ακόμη και να επιτρέψει στον Παύλο να το κάνει αυτό, χωρίς καμία υποστήριξη από κάποια ουράνια επικοινωνία προς τον Πέτρο εκ των προτέρων.** Στη διήγηση του Παύλου, υπήρχαν σοβαρές εντάσεις εντός της εκκλησίας σχετικά με αυτό, όχι αρμονία και αυτό φαίνεται από τις βαριές εκφράσεις για τους “άλλους” που χρησιμοποίησε, και όλα αυτά ήταν μια καινοτομία του Παύλου, για την οποία έπρεπε στη συνέχεια να αγωνιστεί, και όπου **το κλειδί για να κερδίσει αυτόν τον αγώνα ήταν ότι δεν υποχώρησε ποτέ σε αυτό το σημείο.** Ο συγγραφέας των *Πράξεων* των Αποστόλων τα διαγράφει όλα αυτά και τα αντικαθιστά με μια εντελώς ψεύτικη εναλλακτική ιστορία που τα αντιστρέφει εντελώς. Πρόκειται για έναν κατασκευαστή που επινοεί προπαγάνδα για έναν συγκεκριμένο σύγχρονο σκοπό, γενεές μετά το γεγονός- δεν πρόκειται για έναν ιστορικό που ενδιαφέρεται να μεταδώσει με ακρίβεια οτιδήποτε συνέβη πραγματικά. Δεν συζητάμε εδώ το πως δέχεται ο συγγραφέας και οι αναγνώστες του τον θεό τους να αλλάζει ξαφνικά θέληση σε σχέση με τον αγαπημένο του λαό και τους εθνικούς, αυτό είναι άλλο θέμα, που δείχνει ότι η προπαγάνδα τους είχε πέραση και εκτός των Εβραίων και κάπως έπρεπε να δικαιολογηθεί.

3.3. Επισκέψεις στην Ιερουσαλήμ

Άλλο ένα θέμα είναι οι επισκέψεις στην Ιερουσαλήμ και γενικά οι κινήσεις του Παύλου. Για παράδειγμα, γνωρίζουμε από τη δική του μαρτυρία ότι ο Παύλος “ήταν άγνωστος από προσώπου γης στις εκκλησίες της Ιουδαίας” (τα ακριβή του λόγια Γαλ. 1.17-22) μέχρι πολλά χρόνια μετά τη μεταστροφή του- ας πούμε αμέσως μετά τη μεταστροφή του έφυγε στην Αραβία πριν επιστρέψει στη Δαμασκό, και ακόμα **δεν πήγε στην Ιερουσαλήμ για τουλάχιστον τρία χρόνια** όπου και έμεινε 14 μέρες και είδε μόνο τον Πέτρο και τον Ιάκωβο – κανέναν άλλο. Κατόπιν ξαναπήγε μετά 14 χρόνια όπου και έγινε η γνωστή διαμάχη για την περιτομή και τους εθνικούς. Αντίθετα, οι *Πράξεις* τον παρουσιάζουν ως

άνθρωπο (διώκτη αρχικά και μετά σύντροφο) που ήταν γνωστός στην εκκλησία της Ιερουσαλήμ και να αλληλεπιδρά μαζί της συνεχώς από την αρχή, ακόμη και πριν από τη μεταστροφή του- και αντί να πάει στην Αραβία αμέσως μετά τη μεταστροφή του, στις *Πράξεις* πηγαίνει αμέσως στη Δαμασκό και μετά επιστρέφει στην Ιερουσαλήμ μόλις λίγες εβδομάδες αργότερα. Για τις *Πράξεις* δεν περνάει ούτε λεπτό στην Αραβία. Και όμως έχουμε τις δηλώσεις από τον ίδιο τον Παύλο. Οι *Πράξεις* έχουν έτσι διαγράψει την αλήθεια των *Επιστολών* και την έχουν αντικαταστήσει με μια φανταστική εναλλακτική αφήγηση, διανθισμένη με θαύματα και οράματα [όπως το περίφημο συμβάν της μεταστροφής στον δρόμο για την Δαμασκό που αναφέρεται στις *Πράξεις* τρεις φορές για να εμπεδωθεί καλά παρόλο που και μεταξύ τους έχουν διαφορές].

3.4 Λογοτεχνικές αναλογίες και επιδεικτική σιωπή

Ο “Λουκάς” χρησιμοποιεί επίσης άλλες ιστορίες για να κατασκευάσει τις δικές του ιστορίες στις *Πράξεις των Αποστόλων*, που κυμαίνονται από την ανύψωση και προσαρμογή ιστοριών από τον Όμηρο και την Αινειάδα (κάτι που έχει τεκμηριώσει αρκετά καλά ο Carrier) έως τους Εβδομήκοντα – για παράδειγμα, το όπως είδαμε ήδη κατασκευασμένο επεισόδιο με τον Πέτρο και τον Κορνήλιο (που θέλει να αποδώσει στον Πέτρο την ιδέα για την αποστολή στα έθνη χωρίς την Τορά ή άλλη εντολή από τον επίγειο υποτίθεται Ιησού, πριν ο πραγματικός Παύλος αναφέρει ότι ο ίδιος και με έντονη συζήτηση έπεισε τον Πέτρο και μάλιστα τον έπεισε απλώς να το επιτρέψει) βασίζεται σε μια ιστορία του Ιεζεκιήλ:

- Τόσο ο Πέτρος όσο και ο Ιεζεκιήλ βλέπουν τους ουρανούς να ανοίγουν (*Πράξεις* 10:11, *Ιεζεκιήλ* 1:1).

Πράξεις
10.11

Ιεζεκιήλ 1.1

¹¹ καὶ θεωρεῖ τὸν οὐρανὸν ἀνεωγμένον, καὶ καταβαῖνον ἐπ’ αὐτὸν σκευὸς τι ὡς ὄθονην μεγάλην, τέσσαρσιν ἀρχαῖς δεδεμένον, καὶ καθιέμενον ἐπὶ τῆς γῆς·

¹ ΚΑΙ ἐγένετο ἐν τῷ τριακοστῷ ἔτει, ἐν τῷ τετάρτῳ μηνὶ πέμπτη τοῦ μηνὸς καὶ ἐγὼ ἤμην ἐν μέσῳ τῆς αἰχμαλωσίας ἐπὶ τοῦ ποταμοῦ τοῦ Χοβάρ, καὶ ἠνοιχθησαν οἱ οὐρανοί, καὶ εἶδον ὀράσεις Θεοῦ.

- Και οι δύο διατάσσονται να φάνε κάτι στο όραμά τους (Πράξεις 10:13-Ιεζεκ. 2:8-10).

Πράξεις 10.13	Ιεζεκιήλ 2.8
¹³ καὶ ἐγένετο φωνὴ πρὸς αὐτόν, Ἄναστάς, Πέτρε, θῦσον καὶ φάγε.	⁸ καὶ σύ, υἱὲ ἀνθρώπου, ἄκουε τοῦ λαλοῦντος πρὸς σέ, μὴ γίνου παραπικραίνων καθὼς ὁ οἶκος ὁ παραπικραίνων· χάνε τὸ στόμα σου καὶ φάγε ὃ ἐγὼ δίδωμί σοι.

- Και οι δύο απαντούν δύο φορές στον Θεό: “Με κανένα τρόπο, Κύριε!”. (χρησιμοποιώντας ακριβώς την ίδια ελληνική φράση, «Μηδαμῶς Κύριε»: Πράξεις 10:14 και 11:8- Ιεζεκ. 4:14 και 20:49).

Πράξεις 10.14	Ιεζεκιήλ 4.14
¹⁴ ὁ δὲ Πέτρος εἶπε, Μηδαμῶς, Κύριε·	¹⁴ καὶ εἶπα· μηδαμῶς, Κύριε Θεὲ τοῦ Ἰσραήλ·
Πράξεις 11.8	Ιεζεκιήλ 20.49
⁸ εἶπον δέ, Μηδαμῶς Κύριε· ὅτι πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον οὐδέποτε εἰσῆλθεν εἰς τὸ στόμα μου.	⁴⁹ καὶ εἶπα· μηδαμῶς Κύριε Κύριε· αὐτοὶ λέγουσι πρὸς με·

- Και οι δύο καλούνται να φάνε ακάθαρτη τροφή, και οι δύο διαμαρτύρονται ότι δεν έχουν φάει ποτέ στο παρελθόν κάτι ακάθαρτο (Πράξεις 10:14, Ιεζεκ. 4:14).

Πράξεις 10.14	Ιεζεκιήλ 4.14
¹⁴ ὁ δὲ Πέτρος εἶπε, Μηδαμῶς, Κύριε· ὅτι οὐδέποτε ἔφαγον πᾶν κοινὸν ἢ ἀκάθαρτον.	¹⁴ καὶ εἶπα· μηδαμῶς, Κύριε Θεὲ τοῦ Ἰσραήλ· ἰδοὺ ἡ ψυχὴ μου σὺ μεμίανται ἐν ἀκαθαρσίᾳ, καὶ θνησιμαῖον καὶ θηριάλωτον οὐ βέβρωκα ἀπὸ γενέσεώς μου ἕως τοῦ νῦν, οὐδὲ εἰσελήλυθεν εἰς τὸ στόμα μου πᾶν κρέας ἕωλον.

[Να σημειωθεί εδώ ότι ούτως ή άλλως ιστορικά αμφισβητείται η ύπαρξη του Κορνήλιου

ὅπως και της παρουσίας ρωμαϊκού στρατού κατά την διάρκεια της βασιλείας του Ηρώδη Αγρίππα το 41-44 κ.χ. στην Καισάρεια. Η δε Ιταλική σπείρα *cohors II Italica civium Romanorum*, εμφανίζεται στην Ιουδαία όχι νωρίτερα από το 69 κ.χ. (Grant, Robert M., *A Historical Introduction to the New Testament*, p. 145 (Harper and Row, 1963)).

[Άλλες ενδιαφέρουσες αντιστοιχίες είναι: η πτώση ο θάνατος και η ανάσταση του Εύτυχου που αποκοιμιέται σε ένα παράθυρο, με τον Ελπίνωρο που με τον ίδιο τρόπο πεθαίνει και τον συναντά ο Οδυσσέας στον Άδη, Το ξεπροβόδισμα του Παύλου στην Μίλητο με το ξεπροβόδισμα του Έκτορα από την Ανδρομάχη, η εκλογή του Ματθία με την εκλογή του Αίαντα. Η φράση «Ἐγώ εἰμι Ἰησοῦς ὃν σὺ διώκεις· σκληρόν σοι πρὸς κέντρα λακτίζεις» που αναφέρεται τρεις φορές στην ελληνική γραμματεία με κυριότερη τις Βάκχες του Ευριπίδη «θύοιμ' ἂν αὐτῶι μᾶλλον ἢ θυμούμενος πρὸς κέντρα λακτίζοιμι θνητὸς ὢν θεῶι.» με τις Βάκχες επίσης υπάρχουν παρόμοια αφηγηματικά μοτίβα στον τρόπο απόδρασης από την φυλακή με θαυματουργικό σπάσιμο των αλυσίδων, 440-450 και απόδραση μετά από θεϊκό σεισμό 585-540 και δεκάδες άλλα αντίστοιχα].

Υπάρχει μια ενδιαφέρουσα επίσης άποψη για το ότι η μεταστροφή του Παύλου από διώκτη σε πιστό έχει ως πρότυπο τον Ηλιόδωρο στο Β΄ Μακκαβαίων; Το γενικότερο πλαίσιο αυτού του γεγονότος που αναφέρθηκε είναι για το ότι οι *Πράξεις των Αποστόλων* διαμορφώθηκαν εν μέρει μετά από μαρτυρική λογοτεχνία, και το Β΄ Μακκαβαίων είναι όντως μια καλή πηγή από την οποία μπορεί να αντλήσει κανείς, αν αυτός είναι ο στόχος. Είναι μια σοβαρή πρόταση που έχει υποβληθεί σε κριτική (παράδειγμα, παράδειγμα, παράδειγμα), αν αυτή η άποψη αξίζει θα φανεί στην συνέχεια.

Ως άλλο παράδειγμα, ο Robert Price έχει σημειώσει ότι οι δύο πρωταγωνιστές ο Πέτρος και ο Παύλος παραλληλίζονται συχνά:

- ο καθένας ανασταίνει κάποιον από τους νεκρούς (Πράξεις 9:36-40, 20:9-12),
- ο καθένας θεραπεύει έναν παράλυτο (3:1-8, 14:8-10),
- ο καθένας θεραπεύει με έκτακτα, μαγικά μέσα (5:15, 19:11-12),
- ο καθένας ξεπερνά έναν μάγο (8:18-23, 13:6-11),

- ο καθένας δραπετεύει με παρόμοιο θαυματουργό τρόπο από τη φυλακή (12:6-10, 16:25-26).

Στις Πράξεις επινοούνται επίσης γενικότερες ιστορίες που έχουν τον Παύλο να παραλληλίζει και να ξεπερνά τον Ιησού σε επιτεύγματα (πάλι κατά Price):

- Και οι δύο αναλαμβάνουν περιπατητικά ταξίδια κηρύγματος,
- Με αποκορύφωμα ένα τελευταίο μακρύ ταξίδι στην Ιερουσαλήμ,
- όπου ο καθένας συλλαμβάνεται σε σχέση με μια αναταραχή στον ναό,
- Στη συνέχεια, ο καθένας αθρώνεται από τον Ηρωδιανό μονάρχη και τους Ρωμαίους εισαγγελείς,
- Και οι δύο επίσης πέφτουν θύματα συνωμοσίας εναντίον τους από τους Ιουδαίους,
- Ωστόσο και οι δύο είναι αθώοι για τις κατηγορίες που τους αποδίδονται,
- Και οι δύο ανακρίνονται από “τους αρχιερείς και ολόκληρο το Σανχεντρίν” (Πράξεις 22:30 – Λουκ. 22:66).
- Και οι δύο γνωρίζουν ότι ο θάνατός τους είναι προδιαγεγραμμένος και κάνουν προβλέψεις για το τι θα συμβεί μετά, λίγο πριν από το τέλος τους (Λουκ. 21:5-28- Πράξεις 20:22-38- πρβλ. 21:4).
- [Ο Βαπτιστής έλεγε «Έτοιμάσατε τὴν ὁδὸν Κυρίου· εὐθείας ποιεῖτε τὰς τρίβους αὐτοῦ» για να βρουν τον Ιησού και αντίστοιχα στον Ανανία «πορεύθητι ἐπὶ τὴν ῥύμην τὴν καλουμένην Εὐθεῖαν,» για να βρει τον Παύλο – Τόσο το όνομα Ιωάννης όσο και Ανανίας σημαίνουν ακριβώς το ίδιο “Μεγάλος είναι ο Γιαχβέ”].

Ομοίως, όπως εξήγησε ο Burton Mack, το κήρυγμα του Πέτρου κατά την Πεντηκοστή στους Εβραίους της Ιερουσαλήμ “δεν έχει νόημα ως ιστορία με κανένα πρότυπο”. Και η απεικόνιση των Πράξεων των Αποστόλων για τη δίκη του Στεφάνου έρχεται σε αδύνατη αντίθεση με τις γνωστές δικαστικές διαδικασίες του Σανχεντρίν της εποχής, [κάτι άλλωστε που είδαμε και στην δίκη του Ιησού]. Όταν ο συγγραφέας προσθέτει τοπικό χρώμα που διανθίζει το κείμενο άσχετο με τον Χριστιανισμό (γεωγραφία, ονόματα, τίτλοι ηγεμόνων ή δικαστών και τα παρόμοια), συχνά τα καταφέρνει σωστά (αν και όχι πάντα- θα εξετάσουμε το πιο κραυγαλέο λάθος του σε λίγο), όταν όμως πρόκειται για την πραγματική χριστιανική ιστορία, συχνά έχουμε απίθανες μυθοπλασίες και ανακρίβειες. Είναι σαφές ότι ο συγγραφέας των Πράξεων των Αποστόλων δεν έγραφε πραγματική

ιστορία αλλά αναθεωρητική ιστορία- μια μυθολογία, υφασμένη από έξυπνες μυθοπλασίες δομημένες σε προηγούμενα λογοτεχνικά πρότυπα, που απεικονίζει ένα μήνυμα που θέλει να μεταδώσει, και όχι μια πραγματική ακολουθία γεγονότων, που προσπάθησε να εντάξει στην Ιστορία.

Αυτό είναι που ονομάζουμε ψευδοϊστορία. Αυτός ο συγγραφέας απλώς επινόησε πράγματα, χωρίς να ενδιαφέρεται για την ιστορική ακρίβεια ή τα γεγονότα – αν και σαφώς γνώριζε κάποια γεγονότα. Για παράδειγμα, οι ανατροπές του σε όλες τις αφηγήσεις του Παύλου αποδεικνύουν ότι γνώριζε τις επιστολές του Παύλου και σκόπιμα ξαναέγραψε την ιστορία υπό το πρίσμα τους. Χρησιμοποιεί λοιπόν υλικό από αυτές τις επιστολές, όπως για να κατασκευάσει τα ταξίδια και τις συναντήσεις και τους συντρόφους και τους λόγους του Παύλου- ακόμη και για να επινοήσει λεπτομέρειες, όπως το να αποδώσει στον Παύλο το όνομα Σαούλ, ένα δημοφιλές όνομα από τη φυλή του Βενιαμίν – ο Παύλος λέει μόνο ότι κατάγεται από αυτή τη φυλή, ο “Λουκάς” στη συνέχεια περιστρέφει το προηγούμενο από αυτό, επιλέγοντας βολικά το όνομα του “προκατόχου” του Δαβίδ (ιδρυτή του βασιλείου που θα κατείχε σύντομα ο Δαβίδ) για να παραλληλίσει τον Παύλο με τον Ιησού, τον “γιο” και “κληρονόμο” του Δαβίδ.

Έχουμε επίσης ενδείξεις ότι ο συγγραφέας των *Πράξεων* είχε και άλλες πηγές, αλλά δεν έμεινε πιστός ούτε σε αυτές, διότι η δημόσια αφήγησή του, ξεκινώντας από τις *Πράξεις των Αποστόλων 2*, παραλείπει ειλικρινά ολόκληρα γεγονότα και πρόσωπα για τα οποία ξέχασε να επινοήσει υλικό – όπως:

- δεν υπάρχει άδειος τάφος ή δραπετής κατάδικος για τον οποίο οι αρχές να ανησυχούν ή τον οποίο να ερευνούν,
- ο Παύλος μπορεί να αναφερθεί μόνο στις γραφές και τα οράματα ως αποδεικτικά στοιχεία στις δίκες του,
- οι γονείς, έστω η μητέρα του Ιησού και οι αδελφοί του είναι εξαφανισμένοι. [Υπάρχει μόνο μία αναφορά στην εκτεταμένη έκδοση των *Πράξεων* Folio 416v Quire_53-2v (flesh) Acts1 στ. 30-33 και φυσικά και εκεί μετά εξαφανίζονται].
- ο Πόντιος Πιλάτος έχει επίσης εξαφανιστεί,
- ο Ιωσήφ της Αριμαθαίας ή οι Μυροφόρες έχουν επίσης εξαφανιστεί κ.ο.κ. –

Το γεγονός αυτό υποδηλώνει ότι ο “Λουκάς” χρησιμοποιούσε κάποιο υλικό από πηγές που ήταν πιο κοντά στα πραγματικά γεγονότα και δεν συμφωνούσε με την ιστορία που ήθελε να διηγηθεί, οπότε το ξαναέγραψε ή το παρέγραψε σχεδόν όλο.

Ομοίως, η έκταση των παραλληλισμών που γίνονται μεταξύ του Πέτρου και του Παύλου, καθώς και μεταξύ του Παύλου και του Ιησού, είναι εντελώς απίθανη ως ιστορία. Το ίδιο και οι παραλληλισμοί μεταξύ αρκετών ιστοριών στα πρώτα δεκαπέντε κεφάλαια των *Πράξεων των Αποστόλων*, και του έπους του Ηλία και του Ελισσαιέ στη γραμματεία των *Βασιλέων* (τεκμηριωμένοι από τον Thomas Brodie), και οι παραλληλισμοί μεταξύ αρκετών ιστοριών στις *Πράξεις των Αποστόλων*, και στον Όμηρο και στον Βιργίλιο (τεκμηριωμένοι από τον Dennis MacDonald, τον Michael Kochenash και τη Marianne Palmer Bonz, για ένα παράδειγμα αυτού, δείτε το αυτό). Και πέρα από αυτό: βλέπε, για παράδειγμα, το άρθρο των Bilby & Lefteratou, “A Dramatic Heist of Epic Proportion: Iphigenia among the Taurians in the Acts of the Apostles”, *Harvard Theological Review* 115.4 (2022), σ. 496-518.

Οι αποδείξεις στοιβάζονται αρκετές για να μας δείξουν ότι ο συγγραφέας των *Πράξεων των Αποστόλων* κατασκευάζει μια μυθολογική προπαγανδιστική ιστορία για τη θρησκεία του, και δεν είχε προσωπική γνώση αυτών που αφηγείται, αλλά βασίζεται σε παλιές πηγές που σκόπιμα αλλοιώνει, σε βιβλία αναφοράς που χρησιμοποιεί μόνο για τοπικό χρώμα, και φυσικά στη φαντασία του. Απλώς δεν υπάρχει περίπτωση να το έγραψε αυτό ένας σύντροφος του Παύλου ή κάποιος άλλος από τη γενιά του.

[Άλλο ένα ενδιαφέρον στοιχείο στο λεξιλόγιο των *Πράξεων* (26.28) η μάλλον πρώτη αναφορά στη χριστιανική γραμματεία της ονομασίας “χριστιανοί”, που στους αρχαιότερους κώδικες είναι για μεν τον Sinaiticus ως “χρηστιανοί” (το ίδιο και στην επιστολή 1 Πέτρου 4.16)], ενώ στον Bezae ως “χρειστιανοί”. Πληροφοριακά η πρώτη σωστή (με την σημερινή έννοια) χρήση “χριστιανοί” είναι από τον Θεόφιλο στην επιστολή του *Προς τον Αυτόλυκον* στα μέσα με τέλη του δεύτερου αιώνα.]

4. Η ημερομηνία των Πράξεων

Οι απολογητές χρειάζονται οπωσδήποτε οι *Πράξεις* να χρονολογηθούν νωρίς. Αντίθετα οι μελετητές συμπεραίνουν τώρα ότι αυτό δεν συμβαίνει. Έτσι έχει δημιουργηθεί μια κοινή απολογητική τακτική: αγνοείται όλη η πιο πρόσφατη μελέτη των ειδικών, πηγαίνοντας δεκαετίες ή και έναν αιώνα πίσω μέχρι να βρεθεί ένας μελετητής που λέει κάτι που ταιριάζει στο απολογητικό αφήγημα, και

ακολουθως παρατίθεται ο μελετητής αυτός σαν να περιγράφει τη σύγχρονη κατάσταση της βιβλικής μελέτης πάνω στο ζήτημα. Στην πραγματικότητα, αν πρέπει να το κάνετε αυτό, επιχειρηματολογείτε ανάποδα: η πρόσφατη μελέτη όπως και η επιστήμη, συνήθως διορθώνει και αντικρούει την παλιά, όχι το αντίθετο. Οι απολογητές θέλουν να συμβαίνει το αντίθετο. Κάτι που απλώς δεν ισχύει. Και πρέπει να γίνει ειλικρινής επιχειρηματολογία για οποιαδήποτε εξαίρεση σε αυτόν τον κανόνα, όχι απλώς να προσποιούμαστε ότι αυτή δεν υπάρχει. Απλώς προσποιούνται ότι δεν υπάρχει. Ως εκ τούτου, σαν χαρακτηριστικό παράδειγμα έχουμε τον Greg Boyd να λέει αυτό:

Ο Robertson συνοψίζει το θέμα επιγραμματικά όταν σημειώνει: “Μπορεί τώρα να δηλωθεί οριστικά ότι η χρονολογία του δεύτερου αιώνα για το Ευαγγέλιο και τις Πράξεις των Αποστόλων έχει εγκαταλειφθεί εκτός από έναν μικρό αριθμό εξαιρετικά ριζοσπαστικών κριτικών”.

Θεέ μου. Αυτό ακούγεται σαν ένα εντυπωσιακό επιχείρημα. Εκτός αν το ελέγξεις και συνειδητοποιήσεις ότι ο A.T. Robertson το έγραψε αυτό πριν από μισό αιώνα. Τότε θα αρχίσετε να καταλαβαίνετε πώς η χριστιανική απολογητική λειτουργεί σαν ένα παιχνίδι απάτης. Ο Boyd δεν θέλει να παρατηρήσετε ότι αυτή η παρατήρηση δεν είναι δυνατόν να αναφέρεται στην τρέχουσα κατάσταση των βιβλικών μελετών των Πράξεων. Οι περισσότεροι βιβλικοί μελετητές σήμερα δεν ήταν καν ζωντανοί όταν το έγραψε αυτό! Και σίγουρα δεν υπήρχε τότε καμία σημερινή μελέτη των Πράξεων των Αποστόλων. Στην πραγματικότητα, αυτή η παλίρροια έχει αντιστραφεί. Μια χρονολογία του δεύτερου αιώνα για τις Πράξεις των Αποστόλων αποτελεί πλέον τη θέση της πλειοψηφίας μεταξύ των ειδικών. Όπως κάνουν πολλοί χριστιανοί απολογητές, ο Boyd συχνά προσπαθεί να “αντικρούσει” τις σύγχρονες μελέτες επικαλούμενος απαρχαιωμένες και παρωχημένες μελέτες (όπως ο von Harnack 1907 και ο Plummer 1901 και ο Meyer 1921, τα απαρχαιωμένα go-to 's του Boyd).

Αυτή είναι μια γνωστή απολογητική τακτική: διαλέξτε ό,τι σας υποστηρίζει και απορρίψτε ό,τι δεν σας υποστηρίζει, ακόμη και όταν είναι ανώτερο και πολύ πιο πρόσφατο.

Αυτό συμβαίνει επίσης όταν ο Boyd στηρίζεται πολύ στον Colin Hemer, παρόλο που το έργο του Hemer είχε κατακεραυνωθεί από τους κριτικούς όταν κυκλοφόρησε (όπως οι καταστροφικές κριτικές που έκαναν οι John Lentz και

Christopher Matthews, για παράδειγμα, στο NIF, Κεφ. 7), και έχει ομοιόμορφα απορριφθεί από τους κύριους μελετητές τώρα, και έχει αγκαλιαστεί μόνο από τους ευαγγελικούς απολογητές - επειδή είπε αυτό που ήθελαν. Φυσικά, το να κατονομάζεις απλώς ανθρώπους που σε υποστηρίζουν και να παραθέτεις τις απόψεις τους, είναι η πλάνη της Προσφυγής στην Αυθεντία. Το μόνο πράγμα που έχει σημασία είναι οι αποδείξεις, όχι οι απόψεις. Ας το δούμε λοιπόν αυτό.

Πρώτα απ' όλα, ακολουθώντας τον συγκεκριμένο απολογητικό κανόνα, ο Boyd δεν αναφέρει ποτέ ούτε καν την πιο πειστική απόδειξη ότι οι *Πράξεις* έχουν χρονολόγηση στις αρχές του δεύτερου αιώνα: την προφανή χρήση των *Αρχαιοτήτων* του Ιώσηπου ως πηγής για τοπικές και εποχικές πληροφορίες, η οποία **διευθετεί την ημερομηνία σύνθεσής τους οπωσδήποτε μετά το 93 κ.χ.** Ο "Λουκάς" χρησιμοποίησε επίσης τον *Ιουδαϊκό Πόλεμο* του Ιώσηπου, γραμμένο στη δεκαετία του 70, έχοντας ομοιότητες στις περιγραφές του για την πολιορκία της Ιερουσαλήμ, όπως η συμπερίληψη της αναφοράς των σφαγιασμένων παιδιών (συγκρίνετε *Κατά Λουκάν* 19:43-44, ΙΠ 6, πρβλ. 6.271). Πολλά άλλα όμως προέρχονται από τις μεταγενέστερες *Αρχαιότητες*, όπου αναφέρονται η απογραφή του Κυρήνιου, ο θάνατος του Ηρώδη Αγρίππα αλλά και οι ρομαντικές και οικογενειακές σχέσεις των βασιλέων και των δικαστών. Όπως το έθεσε ο Steve Mason, "περισσότερο από οποιονδήποτε άλλο ευαγγελιστή, ο "Λουκάς" περιλαμβάνει αναφορές στον μη χριστιανικό κόσμο των πραγμάτων", κι όμως, "σχεδόν κάθε περιστατικό αυτού του είδους που αναφέρει εμφανίζεται κάπου στις αφηγήσεις του Ιώσηπου". Μπορείτε να βρείτε πολλούς καταλόγους με παραδείγματα. Μια συλλογή με τα καλύτερα είναι αυτά που παρέθεσε ο Μέισον.

Μόνο το τμήμα των *Πράξεων* που διαδραματίζεται στο Αιγαίο και όχι στην Ιουδαία δεν παίρνει τοπικές χρωματικές λεπτομέρειες από τον Ιώσηπο, επειδή αυτός κατέγραφε μόνο ιουδαϊκές υποθέσεις, αλλά μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ο "Λουκάς" έκανε το ίδιο πράγμα και εκεί, χρησιμοποιώντας κάποιον (χαμένο πλέον) ιστορικό του Αιγαίου για τις τοπικές του λεπτομέρειες, ή άλλα βιβλία αναφοράς που γνωρίζουμε ότι ήταν εύκολα διαθέσιμα στις δημόσιες βιβλιοθήκες της εποχής, όπως οι *Περίπλοι*, ένα ευρέως διαθέσιμο είδος σχολιασμένων ταξιδιωτικών ημερολογίων στη θάλασσα και τη στεριά- και τα επίσημα κρατικά *acta* και οι *προξενικοί κατάλογοι* και άλλοι κατάλογοι δικαστών, που κατέγραφαν τα ονόματα, τις ημερομηνίες και τις θέσεις των κυβερνητικών αξιωματούχων). Ο "Λουκάς" πιθανότατα δεν έγραψε αμέσως μετά τη δημοσίευση του Ιώσηπου. Ακόμα και μόνο με βάση τις πιθανότητες σύμπτωσης αυτό είναι λιγότερο πιθανό

από το να γράψει λίγο ή αρκετά αργότερα. Το λογικό είναι ότι η δομή και οι στόχοι των *Πράξεων* ταιριάζουν καλύτερα στη βασιλεία του Τραϊανού (98-117 μ.Χ.) παρά του Δομιτιανού (81-96 μ.Χ.): αγνοώντας τη διαφαινόμενη εξέγερση του Σίμων Μπαρ Κόχμπα, αλλά και πολύ μακριά από τον πρώτο εβραϊκό πόλεμο ή την αυτοκρατορική παράνοια της εποχής του Δομιτιανού για να σχολιάσει οποιοδήποτε από τα δύο, ενώ εκμεταλλεύεται τις νέες συμπεριφορές και τη μεγαλοψυχία του Τραϊανικού καθεστώτος -όπως φαίνεται από την αλληλογραφία του Πλίνιου με τον Τραϊανό σχετικά με τους χριστιανούς, δείχνοντας ενδιαφέρον να αφήσει τους χριστιανούς στην ησυχία τους εφόσον υπακούουν στο νόμο, ένα θέμα στο οποίο είναι αφιερωμένο ολόκληρο το βιβλίο των *Πράξεων των Αποστόλων*. Η γλώσσα και οι στόχοι της είναι επίσης πολύ “ιωσηπική”, και ακόμη πιο κοντά στις πλαστογραφίες των Ποιμαντικών Επιστολών του δεύτερου αιώνα παρά στην προγενέστερη χριστιανική λογοτεχνία (όπως τεκμηριώνεται στη μελέτη του Stephen Wilson το 1979 *Luke and the Pastoral Epistles*). Προσθέστε σε αυτό ότι δεν υπάρχουν αναφορές στις *Πράξεις των Αποστόλων* νωρίτερα από τις αρχές- μέσα του δεύτερου αιώνα, και έχουμε ένα εύρος πιθανών χρονολογιών από τις αρχές της δεκαετίας του 90 έως τη δεκαετία του 130. **Έτσι, οι περισσότεροι μελετητές πιστεύουν τώρα ότι η μεγαλύτερη πιθανότητα βρίσκεται στη μέση αυτού του εύρους, άρα στη δεκαετία του 110 κ.χ.**

Δεν υπάρχει καμία απόδειξη για το αντίθετο. Και όταν συμβαίνει αυτή η θλίψη, οι απολογητές πρέπει να εφεύρουν αποδείξεις. Αυτό ακριβώς κάνει ο Boyd (αν και βασίζεται σε προηγούμενους απολογητές για τα επιλεγμένα επιχειρήματά του). Για παράδειγμα, ισχυρίζεται ότι εφόσον ο “Λουκάς” δεν αναφέρει ποτέ τον *Ιουδαϊκό Πόλεμο* επομένως πρέπει να έχει γράψει πριν από αυτόν. Αυτό είναι απλώς ψευδές. Όπως μόλις σημειώσαμε, όχι μόνο τον αναφέρει, αλλά αντλεί λεπτομέρειες από τον Ιώσηπο για να το κάνει. Παρομοίως, ο Boyd ισχυρίζεται ότι οι *Πράξεις* που είναι πρώιμες πρέπει απλώς να συνεπάγονται ότι όλα τα άλλα *Ευαγγέλια* ήταν ακόμη νωρίτερα- παραλείπει να αναφέρει τα στοιχεία που αποδεικνύουν ότι και ο Μάρκος απαντά αναμφισβήτητα στον Εβραϊκό Πόλεμο (από την αποκάλυψή του, ΟΗJ, σσ. 427-28, μέχρι την αφήγησή του για τη συκιά, ΟΗJ, σσ. 433-35), και μάλιστα χρησιμοποιεί την αφήγηση του Ιώσηπου γι’ αυτόν για να διαμορφώσει την αφήγηση του πάθους του (ΟΗJ, σσ. 428-31). Επιπλέον όμως και ο Ματθαίος αναμφισβήτητα ξαναγράφει τον Μάρκο- και επίσης προσθέτει υλικό που χρονολογείται μεταγενέστερα του πολέμου (όπως η επί του όρους ομιλία του: ΟΗJ, σ. 465-68).

Υπάρχει λοιπόν ένα πρόβλημα εδώ. Διότι ο “Λουκάς” αναμφισβήτητα ξαναγράφει (και προσπαθεί να εναρμονίσει) το *Κατά Ματθαίον* και το *Κατά Μάρκον*. Έτσι, δεν μπορεί να υπάρχει καμία αμφιβολία ότι οι *Πράξεις* του “Λουκά” είναι μεταπολεμικό κείμενο- μάλιστα, γράφει αργότερα από αρκετούς προηγούμενους μεταπολεμικούς Ευαγγελιστές. Ο Boyd “αγνοεί” όλα αυτά τα στοιχεία, και αντ’ αυτού προσπαθεί κυκλικά να μετασχηματίσει την υπόθεσή του για τις *Πράξεις* σε μια υπόθεση για προγενέστερες ημερομηνίες για τα Ευαγγέλια από αυτές που είναι έστω και ελάχιστα αληθοφανείς. **Οι επιστολές του Παύλου, όπως επίσης ο 1ος Κλήμης και η προς Εβραίους επιστολή, δεν δείχνουν καμία γνώση των Ευαγγελίων, ωστόσο γράφτηκαν στη δεκαετία του '50 και στις αρχές της δεκαετίας του '60.** Επομένως, τα Ευαγγέλια δεν μπορεί να είχαν γραφτεί μέχρι τότε. Το οποίο δεν αφήνει χρόνο στον “Λουκά” να τα μεταχρονολογήσει και να είναι ακόμα προγενέστερα του πολέμου. Ως εκ τούτου, η πραγματική λογική το γυρίζει ανάποδα: το γεγονός ότι ο “Λουκάς” μεταχρονολογεί τον Παύλο, την Εβραϊκή επιστολή, τον Κλήμη, τον Μάρκο και τον Ματθαίο δεν αφήνει άλλη εύλογη επιλογή από το ότι ο “Λουκάς” έγραψε μετά τον εβραϊκό πόλεμο, και μάλιστα αρκετό καιρό μετά. Αν το συνδυάσουμε αυτό με όλες αυτές τις ενδείξεις ότι χρησιμοποίησε τις *Αρχαιότητες*, και πιθανότατα έγραψε στη γενιά που ακολούθησε τη δημοσίευση αυτής, καταλήγουμε εκεί που δεν θέλει να βρεθεί ο Boyd και φυσικά κανένας απολογητής. Δεν υπάρχει όμως για αυτούς καμία διέξοδος.

Αλλά ο Boyd σαν γνήσιος απολογητής προσπαθεί βγάζοντας πράγματα από το μυαλό του. Δεν υπάρχει κανένα “πρωτόγονο” λεξιλόγιο στον “Λουκά” όπως ισχυρίζεται. Το λεξιλόγιο του “Λουκά” είναι απολύτως σύμφωνο με τις γνωστές πηγές του: την *Μετάφραση των Εβδομήκοντα*, το *Κατά Μάρκον*, τον Παύλο, τον Ιώσηπο και το *Κατά Ματθαίον*- και πιθανώς δανείζεται από οποιεσδήποτε άλλες πηγές που μπορεί να χρησιμοποίησε και τις οποίες δεν μπορούμε να ανασυνθέσουμε. Όλοι οι αντίστοιχοι σχολιασμοί των απολογητών είναι ψευδείς. Ούτε ένα από αυτά που αναφέρουν δεν διακρίνει πραγματικά μια χρονολόγηση του πρώτου από τον δεύτερο αιώνα. Πράγματι, δεν φαίνεται να συνειδητοποιείται ότι οι συνηθισμένοι συγκριτικοί δείκτες -ο Δίων ο Χρυσόστομος ακόμα και ο Ιώσηπος- ήταν πρακτικά προσωπικότητες του δεύτερου αιώνα (τα τελευταία γραπτά τους καλύπτουν το τέλος του πρώτου αιώνα και την αρχή του δεύτερου), και μάλιστα ήταν πιθανότατα πρότυπα πηγών για τις *Πράξεις* του “Λουκά” (ο Ιώσηπος, το ξέρουμε σίγουρα), όπως θα ήταν και οποιαδήποτε άλλα βιβλία πηγών του πρώτου αιώνα που χρησιμοποίησε ο συγγραφέας για να πάρει ιδέες.

Ο Boyd τυπικός απολογητής, κατασκευάζει επίσης κυκλικά επιχειρήματα. “Σημειώστε επίσης”, λέει, “ότι ο διάδοχος του Ιακώβου, ο Συμεών, δεν αναφέρεται ούτε στον “Λουκά” ούτε σε κανένα από τα Ευαγγέλια”, γεγονός που “σύμφωνα με τον Robinson (που είδαμε πόσο παλιός μελετητής ήταν), είναι ανεξήγητο, εκτός αν τα έγγραφα αυτά είναι προγενέστερα του θανάτου του Ιακώβου”. Αυτό είναι ένα ψεύτικο επιχείρημα. Όχι μόνο το απλό γεγονός είναι ψευδές (στις Πράξεις αναφέρονται σε δύο εξέχοντες άνδρες με αυτό το όνομα στην Εκκλησία), αλλά και το συμπερασματικό γεγονός: ότι ο “Λουκάς” θα έπρεπε να τον αναφέρει ως διάδοχο του αξιώματος. Διότι αυτό προϋποθέτει κυκλικά ότι ο θρύλος του Συμεών ήταν αληθινός. Δεν υπάρχει καμία απόδειξη γι’ αυτό – και μάλιστα το ότι ο “Λουκάς” δεν τον γνώριζε νωρίτερα, επιβεβαιώνει ότι επρόκειτο για έναν θρύλο που προέκυψε αργότερα – εμφανίζεται για πρώτη φορά στα γραπτά του αναξιόπιστου μυθοποιού Ηγήσιππου στα τέλη του δεύτερου αιώνα. **Οι Πράξεις δεν αναφέρουν στην πραγματικότητα κανέναν που να ηγείται της εκκλησίας, και είναι εμφανώς αντίθετες με την υπόδειξη οποιασδήποτε τέτοιας ιεραρχίας** (κάτι τέτοιο θα ανέτρεπε την απολογητική ατζέντα του συγγραφέα να παρουσιάσει τον Παύλο και την αποστολή του ως ισότιμους με οποιονδήποτε).

Το “ποιος διαδέχθηκε να ηγηθεί της εκκλησίας” δεν είναι επομένως κάτι για το οποίο ο συγγραφέας των *Πράξεων* δεν θέλει καν να γράψει- γι’ αυτό και δεν το κάνει. Πράγματι, μπορεί κάλλιστα να είναι ότι ακόμη και την εποχή του “Λουκά” δεν υπήρχε ακόμη τέτοια έννοια (δεν πρέπει να πιστεύουμε καθόλου τους μεταγενέστερους θρύλους: βλ. τη σχετική συζήτησή σε σχέση με το βιβλίο και τη σειρά του Diarmaid MacCulloch). **Πριν από τα τέλη του δεύτερου αιώνα, η εκκλησία φαίνεται ότι φανταζόταν τον εαυτό της ως ένα αναρχικό κοινόβιο χωρίς ενιαίο ηγέτη αλλά μόνο με μια εξελισσόμενη κοινότητα χαλαρά συνδεδεμένων πρεσβυτέρων.** Αυτό είναι σαφές στην *Α΄ Κλήμη*, για παράδειγμα, όπου δεν υπάρχει η έννοια “ενός ηγέτη” στον οποίο να απευθυνθεί κανείς- υπάρχουν μόνο επιτροπές πρεσβυτέρων, από εκκλησία σε εκκλησία, και “οι απόστολοι” ως μια συγκεντρωτική (και μέχρι τότε περαστική) ομάδα, οι οποίοι όλοι έπρεπε να πείσουν τους συνοδοιπόρους τους να ακολουθήσουν οποιοδήποτε δόγμα ή πολιτική. Οι *Πράξεις των Αποστόλων* δεν φαίνεται να γνωρίζουν κανένα διαφορετικό σύστημα. Όπως για παράδειγμα στις *Πράξεις 15*, όπου υπάρχει μόνο μια κοινότητα, όχι ένας ηγέτης, και άλλες εκκλησίες πρέπει να πειστούν να μοιραστούν το δόγμα και την πολιτική. Ούτε στις *Πράξεις* αναφέρεται κανένας Ιάκωβος -κανένας από τους οποίους δεν είναι αδελφός του Ιησού- που να του

αναθέτει τον ρόλο του “επικεφαλής της Εκκλησίας” και όχι απλώς ενός σεβαστού μέλους.

Επομένως, δεν υπάρχει κανένας τρόπος να λειτουργήσει εδώ το επιχείρημα των απολογητών. Απαιτεί να αγνοήσετε όλα τα στοιχεία, να κατασκευάσετε στοιχεία και να βγάλετε συμπεράσματα από την κατ’ αυτόν τον τρόπο διαμορφωμένη διαστρέβλωση της πραγματικότητας. Η ίδια ψευδής επιχειρηματολογία μπορεί να βρεθεί στο επιχείρημα του Boyd ότι “η κατανόηση του Ιησού Χριστού τόσο στις *Πράξεις των Αποστόλων* όσο και στις *επιστολές του Παύλου* ευθυγραμμίζεται καλά με το πορτραίτο του Ιησού Χριστού που μας παρέχεται στο *Κατά Μάρκον* (και, φυσικά, από το ίδιο το *Κατά Λουκάν*)” και επομένως αυτό δείχνει μια πρώιμη χρονολογία. Αντιθέτως, το γεγονός ότι ο “Λουκάς” βασίζεται σε αυτούς τους συγγραφείς και τις διδασκαλίες τους είναι ο λόγος για τον οποίο τις αναπαράγει. Αυτό δεν έχει καμία σχέση με τη χρονολογία της σύνθεσής του, παρά μόνο με το περιεχόμενο των πηγών που επέλεξε και με τη δική του προσωπική ατζέντα για την ενοποίηση των διαφορετικών παρατάξεων της Εκκλησίας. Δεν υπάρχει εδώ καμία απόδειξη για μια πρώιμη χρονολογία.

Το να φτιάχνει κανείς τέτοια πράγματα φτάνει στο απροχώρητο όταν ο Boyd λέει: “Είναι, για παράδειγμα, αμφισβητήσιμο ότι το 1 Κλήμης 2:1 (96 μ.Χ.) αναφέρεται στις *Πράξεις 20:35*” (στην πραγματικότητα, το *Πράξεις 20:35* θα μπορούσε να αναφέρεται στο 1 Κλήμης 2:1 ή στην ίδια παράδοση ρητών που μοιράζονταν), “ότι η *Επιστολή Βαρνάβα 19:8* (100 κ.χ.;) αναφέρει το *Πράξεις 4:32*” (στην πραγματικότητα, ο Βαρνάβας θα μπορούσε να χρονολογηθεί πολύ αργότερα- [ή και πάρα πολύ νωρίτερα εκτός πλαισίου - Να σημειωθεί εδώ ότι η επιστολή αυτή χρονολογείται από την αναφορά στην πτώση του Ναού, αλλά πτώση είχε ο Ναός και τον 1ο αι. π.κ.χ. για την ανακατασκευή του που σημαίνει ότι μπορεί να είναι και προχριστιανική] ή οι *Πράξεις* θα μπορούσαν να αναφέρονται στον Βαρνάβα)- “ότι ο Ιγνάτιος (110 κ.χ.) παραθέτει το *Πράξεις 1:25*” (στην πραγματικότητα, πολλοί μελετητές συμπεραίνουν τώρα ότι οι επιστολές του Ιγνατίου είναι πολύ μεταγενέστερες, πιθανώς του 130 ή του 140, και ακόμη και αν ήταν από το 110, οι *Πράξεις* θα μπορούσαν να έχουν γραφτεί, ας πούμε, το 105 - αλλά δεν υπάρχει κανένα χωρίο σε αυτές που να αναφέρεται σε αυτό το εδάφιο των *Πράξεων* ούτως ή άλλως)- και “ότι ο Πολύκαρπος (μ.Χ. 120) αναφέρεται στις *Πράξεις 2:24* και *10:42* στο 1:2 και 2:1, αντίστοιχα, της επιστολής του”, το οποίο συναντά το ίδιο πρόβλημα: οι μελετητές χρονολογούν στην πραγματικότητα τις επιστολές του Πολύκαρπου μάλλον στη δεκαετία του 130 ή του 140 -και ακόμη και στο 120, οι

Πράξεις θα μπορούσαν να έχουν γραφτεί το 115, οπότε ακόμη και αν ο Πολύκαρπος γνώριζε τις Πράξεις (και όχι το αντίθετο), αυτό δεν αποτελεί απόδειξη για κάποια πρώιμη χρονολογία τους. Επομένως, είναι απλώς ψευδές ότι “αν η εγγύτητα με τα χωρία των Πράξεων δεν μπορεί να εξηγηθεί με άλλον τρόπο, φαίνεται να απαιτείται μια χρονολογία του πρώτου αιώνα για το έργο αυτό”. Κανένα τέτοιο συμπέρασμα δεν απαιτείται καθόλου. Δεν υπάρχει καμία απόδειξη για μια πρώιμη χρονολόγηση σε αυτά.

Το μόνο που έχει απομείνει τέλος στους απολογητές είναι η συνήθης απολογητική γραμμή: ότι “η αφήγηση των *Πράξεων* διακόπτεται απότομα με τη δίκη του Παύλου στη Ρώμη” και “Δεδομένης της κεντρικής θέσης του Παύλου στο έργο αυτό, αυτό είναι δύσκολο να εξηγηθεί παρά μόνο με την υπόθεση ότι ο Παύλος δεν είχε ακόμη μαρτυρήσει όταν ο “Λουκάς” έγραψε την αφήγησή του”. Στην πραγματικότητα, συμβαίνει το αντίθετο. Πώς θα μπορούσε ο “Λουκάς” να δημοσιεύσει το βιβλίο του χωρίς να περιμένει την έκβαση της προσφυγής του Παύλου στη Ρώμη; Και ακόμη και αν έσπευδε να δημοσιεύσει εν μέσω της δίκης, αυτό θα γινόταν μόλις ένα ή δύο χρόνια πριν από την έκβασή της – οπότε πώς θα μπορούσε να μη σπεύσει να επισυνάψει την έκβαση αυτή σε μια δεύτερη έκδοση ή έναν δεύτερο τόμο; Αυτή η απολογητική “εξήγηση” αυτής της παράλειψης δεν λειτουργεί όπως νομίζουν. Δεν βγάζει κανένα νόημα ούτε από μόνη της.

Στην πραγματικότητα, στις *Πράξεις των Αποστόλων* (20.25-38) ο Παύλος απεικονίζεται να γνωρίζει πολύ καλά τον επικείμενο θάνατό του. Υπάρχει μια πολύ καλύτερη εξήγηση για το γιατί ο “Λουκάς” αποφεύγει να το αφηγηθεί: η παραδοσιακή ιστορία θα ανέτρεπε όλους τους στόχους ολόκληρων των δύο τόμων του. **Οι Πράξεις αγωνίζονται σταθερά να παρουσιάσουν τους Ρωμαίους ως ομοιόμορφα υποστηρικτικούς προς τους Χριστιανούς (και μόνο τους σκληροπυρηνικούς Εβραίους ως διώκτες τους)- δεν μπορεί να παραδεχτεί ότι αυτό άλλαξε ποτέ.** Το μήνυμά του πρέπει να είναι ακριβώς το αντίθετο. Αλλά ακόμη και αυτό προϋποθέτει ότι η παραδοσιακή ιστορία υπήρχε όταν ο “Λουκάς” έγραφε. Και ξέρουμε ότι πιθανότατα δεν υπήρχε. Ακόμη και ο Willem Blom συμφωνεί ότι η περιγραφή του Τάκιτου για τον διωγμό του Νέρωνα πρέπει να είναι ψευδής. Σίγουρα, κανένας χριστιανός δεν είχε ακούσει ποτέ γι’ αυτό μέχρι τον 4^ο αιώνα- και πριν από αυτό, οι πεποιθήσεις για έναν διωγμό του Νέρωνα ήταν πολύ διαφορετικές, και εντελώς ανυπόστατες, πόσο μάλλον να είχε εμπλακεί ο Παύλος σε αυτές.

Το πιο σημαντικό είναι ότι η μόνη σύγχρονη πηγή μας για την τύχη του Παύλου, η πρώτη επιστολή του 1 Κλήμεντα (κεφ. 5) [ίσως το μόνο άλλο χριστιανικό κείμενο πέρα από τις 7 επιστολές και την *Προς Εβραίους*, που φαίνεται να είναι όντως του 1^{ου} αιώνα], μας λέει ότι ο Παύλος πέθανε στην Ισπανία και όχι στη Ρώμη, και συμφωνεί με την *Προς Ρωμαίους* 15.23:

²³ νυνὶ δὲ μηκέτι τόπον ἔχων ἐν τοῖς κλίμασι τούτοις, ἐπιποθίαν δὲ ἔχων τοῦ ἐλθεῖν πρὸς ὑμᾶς ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν, ²⁴ **ὡς ἐὰν πορεύωμαι εἰς τὴν Σπανίαν, ἐλεύσομαι πρὸς ὑμᾶς·** ἐλπίζω γὰρ διαπορευόμενος θεάσασθαι ὑμᾶς, καὶ ὑφ' ὑμῶν προπεμφθῆναι ἐκεῖ, ἐὰν ὑμῶν πρῶτον ἀπὸ μέρους ἐμπλησθῶ.

Όπου φαίνεται ο Παύλος να θέλει να πάει στην Ρώμη με δική του πρωτοβουλία και μετά στην Ισπανία.

Έτσι, οι απολογητές εξαρτώνται από όψιμους, απίθανους, μη τεκμηριωμένους και αντικρουόμενους θρύλους για τον θάνατο του Παύλου στη Ρώμη για να δώσουν την εξήγησή τους για το τέλος των *Πράξεων*. Αλλά μόλις το απορρίψουμε αυτό (όπως θα έπρεπε), τα στοιχεία δείχνουν ότι ο “Λουκάς” δεν γνώριζε κανέναν τέτοιο θάνατο στη Ρώμη για να τον αφηγηθεί. Και υπάρχουν πολλοί λόγοι για τους οποίους μπορεί να μην διηγήθηκε αυτό που συνέβη. Μπορεί να απαιτούσε υπερβολικά μεγάλη έκθεση για να χωρέσει στον ίδιο πάπυρο, με αποτέλεσμα να είναι αναγκαία η προσθήκη ενός τρίτου. Κάτι που, αντίθετα με όσα λένε οι απολογητές, δεν είναι εικασία, αλλά γεγονός: το κείμενο των *Πράξεων* των Αποστόλων ήταν ήδη υπερβολικά μεγάλο, οπότε οποιαδήποτε λεπτομερής περιγραφή του τι συνέβη τότε στον Παύλο θα χρειαζόταν ένα ολόκληρο τρίτο βιβλίο. Ο συγγραφέας μπορεί να μην τόλμησε ή να μην έφτασε ποτέ στο σημείο να το ολοκληρώσει. Πράγματι, μπορεί να πέθανε πριν ολοκληρώσει ακόμη και τον δεύτερο τόμο του – έτσι το βιβλίο τελειώνει εκεί που το άφησε, ημιτελής. Είναι επίσης αρκετά πιθανό το γεγονός ότι οι *Πράξεις των Αποστόλων* τελειώνουν εκεί που τελειώνουν, να οφείλεται στο ότι ο συγγραφέας τους δεν ήξερε τι συνέβη στον Παύλο μετά από αυτό. Δεν μπορούσε να διηγηθεί τίποτε περαιτέρω, επειδή δεν ήξερε τίποτε περαιτέρω να διηγηθεί. Εξάλλου, η γνώση αυτή φαίνεται να έχει χαθεί προ πολλού από τις αρχές του δεύτερου αιώνα, όταν φαίνεται ότι γράφτηκαν πιθανότατα οι *Πράξεις* του “Λουκά”. Οι θρύλοι περί διωγμού του Νέρωνα προέκυψαν μόνο αργότερα (απ’ όσο φαίνεται να γνωρίζουν οι χριστιανοί του δεύτερου αιώνα), και μάλιστα πιθανόν από μια τηλεφωνικά παιγμένη

παρερμηνεία του 1^{ου} Κλήμεντα. Πριν από αυτό, ο Παύλος ήταν γνωστό ότι πέθανε μόνο στην Ισπανία, χωρίς καμία σχέση με τον Νέρωνα ή τη Ρώμη.

Έτσι, δεν υπάρχει καμία απόδειξη ότι οι *Πράξεις των Αποστόλων* γράφτηκαν τον πρώτο αιώνα, και σημαντικός αριθμός στοιχείων που υποδεικνύουν ότι γράφτηκαν στις αρχές του δεύτερου αιώνα. Αυτό καθιστά απίθανο ο συγγραφέας να ήταν σύντροφος του Παύλου μισό αιώνα νωρίτερα. Και οι *Πράξεις* δεν το ισχυρίζονται ποτέ ότι ήταν, έτσι κι αλλιώς.

5. Το μεγαλύτερο λάθος του “Λουκά”

Για τα σφάλματα του “Λουκά” οι απολογητές απαντούν συνήθως σε δύο: την λανθασμένη χρονολόγηση της εξέγερσης του Θευδά (ο Boyd για παράδειγμα απαντά σε αυτό προσπαθώντας να ισχυριστεί ότι υπήρχε μια δεύτερη εξέγερση του Θευδά – πουθενά δεν καταγράφεται κάτι τέτοιο: ένα κλασικό παράδειγμα “επιπόνησης” για να εξηγήσει τα λανθασμένα στοιχεία) και την λανθασμένη χρονολόγηση της Γέννησης, τοποθετώντας την κατά το 6 μ.Χ. απογραφή του Κυρήνιου, όταν το *Κατά Ματθαίον* λέει ότι έγινε δέκα χρόνια νωρίτερα (ο Boyd απαντά σε αυτό προσπαθώντας να ισχυριστεί ότι τα ελληνικά στον “Λουκά” σημαίνουν “πριν” τον Κυρήνιο, πράγμα που είναι απλώς ψευδές, άλλο ένα “κατασκευασμένο γεγονός”, ή ότι οι *Πράξεις* αναφέρονται σε κάποια άλλη προηγούμενη διοίκηση που είχε ο Κυρήνιος πριν γίνει κυβερνήτης της Συρίας, πράγμα που είναι αδύνατο– άρα και πάλι “κατασκευασμένο”). Τελικά θα μπορούσε κανείς εύκολα να πει απλώς ότι το *Κατά Ματθαίον* τα θαλάσσωσε με την ημερομηνία και ο “Λουκάς” την έβαλε σωστά. Έτσι, δεν μπορεί να θεωρηθεί από αυτό μόνο ως απόδειξη ότι ο “Λουκάς” ήταν κακός ιστορικός. Όλα τα άλλα στοιχεία είναι αυτά που το υποδηλώνουν (από την αχαλίνωτη εξάρτηση του “Λουκά” από μυθοπλαστικές αφηγήσεις, μέχρι το ότι ο “Λουκάς” αποσιωπά εντελώς σχεδόν κάθε λεπτομέρεια του Συμβουλίου της Ιερουσαλήμ).

Αλλά το λάθος με τον Θευδά είναι ένα μεγάλο λάθος. Στην πραγματικότητα, δεν είναι μόνο ένα πραγματικά τεράστιο λάθος, αλλά είναι ένα λάθος που **προδίδει το γεγονός ότι ο “Λουκάς” αντιγράφει αυτές τις λεπτομέρειες από την Αρχαιολογία του Ιώσηπου**, και έτσι:

(α) γράφει κοντά ή μέσα στις αρχές του δεύτερου αιώνα και (β) γεμίζει το βιβλίο του με “τοπικές και ιστορικές λεπτομέρειες” από βιβλία αναφοράς και όχι με προσωπική γνώση της χριστιανικής ιστορίας.

Εδώ θα δούμε ένα μεγάλο μέρος σχετικών στοιχείων με τις πιο πειστικές αποδείξεις αυτού του γεγονότος από την περίληψη της δημοσίευσης Λουκάς και Ιώσηπος των ευρημάτων του Steve Mason και άλλων, μερικά από τα οποία στοιχεία κάποιοι τα αναφέρουν ακόμη και ως “επιβεβαιώσεις” των *Πράξεων*, ενώ στην πραγματικότητα συμβαίνει το αντίθετο: οι συμπτώσεις που απαριθμούνται είναι επιβεβαιώσεις ότι οι *Πράξεις* χρησιμοποιούν την *Αρχαιολογία* του Ιώσηπου ως πηγή.

Ο “Λουκάς” αναφέρει τους ίδιους τρεις επαναστάτες ηγέτες με τον Ιώσηπο: Ο Ιούδας ο Γαλιλαίος – που συνδέεται μάλιστα ειδικά με την απογραφή (*Πράξεις* 5:37, *ΙΠ* 2.117-18, *ΙΑ* 18.1-8)- ο Θευδάς (*Πράξεις* 5:36, *ΙΑ* 20.97)- και ο “Αιγύπτιος” (*Πράξεις* 21:38, *ΙΠ* 2.261-63, *ΙΑ* 20.171). Είναι αρκετά αξιοσημείωτη σύμπτωση το γεγονός ότι ο συγγραφέας των *Πράξεων* αναφέρει αυτούς τους άνδρες συνολικά (κανένας άλλος χριστιανός συγγραφέας δεν το κάνει), και ότι κατονομάζει μόνο τρεις επαναστάτες ηγέτες, και ότι και οι τρεις είναι οι ίδιοι τρεις που κατονομάζονται και αναφέρονται αναλυτικότερα από τον Ιώσηπο – παρόλο που ο Ιώσηπος λέει ότι υπήρχαν πολλοί άλλοι τέτοιοι άνδρες (*ΙΠ* 2.259-264, *ΙΑ* 20.160-69, 20.188), και ότι ξεχώρισε μόνο αυτούς τους τρεις για συγκεκριμένους δικούς του λόγους. Στην πραγματικότητα, η χρήση μόνο του μάλλον γενικού προσωνύμιου “Ο Αιγύπτιος”, αντί, ή χωρίς, ένα πραγματικό όνομα οποιουδήποτε είδους (υπήρχαν εκατομμύρια Αιγύπτιοι, και σίγουρα χιλιάδες στην Ιουδαία σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή), αν και εξηγήσιμη ως επιτήδευση ενός συγγραφέα, φαίνεται λίγο περίεργη όταν δύο συγγραφείς επαναλαμβάνουν το ίδιο ιδίωμα.

Είναι επίσης λογικό ο “Λουκάς” να αντλεί αυτούς τους τρεις άνδρες από τον Ιώσηπο: δεδομένου ότι ο Ιώσηπος έγραφε για ρωμαϊκό κοινό, αν οι Ρωμαίοι γνώριζαν κάποιους Εβραίους επαναστάτες, θα ήταν αυτοί οι τρεις. Ακριβώς όπως ο Ιώσηπος τους ονόμασε ως παραδείγματα του τι δεν είναι οι καλοί Εβραίοι, ο “Λουκάς” τους κατονομάζει συγκεκριμένα ως παραδείγματα του τι δεν είναι οι Χριστιανοί – και καθώς ο Θευδάς και ο Αιγύπτιος είχαν ειδικά ζωγραφιστεί από τον Ιώσηπο ως θρησκευτικές μορφές, μεσσιανικοί προφήτες, παρόμοιοι με τον Ιησού, θα ήταν σωστό για τον “Λουκά” να διαχωρίσει τον Ιησού από αυτούς τους άνδρες, που πρόσφατα έγιναν δημοφιλείς στους Ρωμαίους από τον Ιώσηπο ως κακοποιοί- ομοίως με τον Ιούδα, ο οποίος ήταν ένας στρατιωτικός επαναστάτης,

πολύ αντίθετος από τον Ιησού, τον ειρηνικό θρησκευτικό μεταρρυθμιστή. Παρατηρήστε, για παράδειγμα, πώς ο “Λουκάς” υποβαθμίζει σε μεγάλο βαθμό τη χρήση βίας από τον Ιησού κατά την εκκαθάριση του ναού και τονίζει στη θέση της τον ρόλο του ως δάσκαλος: συγκρίνετε το *Κατά Λουκάν* 19:45-48 με τα *Κατά Μάρκον* 11:15-18, *Κατά Ματθαίον* 21:12-16 και *Κατά Ιωάννην* 2:13-16. Παρομοίως, ενώ ο Ιούδας ο Γαλιλαίος επαναστατεί κατά τη ρωμαϊκή απογραφή, ο “Λουκάς” κάνει τα πάντα για να κάνει την οικογένεια του Ιησού να υπακούει ευλαβικά στην ίδια απογραφή (αντιστρέφοντας ακριβώς την αφήγηση του *Κατά Ματθαίον* (2.13-19) για την “παρανομία”).

Το κρίσιμο είναι ότι ο “Λουκάς” κάνει λάθη στη χρήση αυτών των ανδρών, με τρόπο που έχει αναγνωρίσιμη βάση στο κείμενο του Ιώσηπου. Όταν ο “Λουκάς” αναφέρει τον Θευδά και τον Ιούδα στην ίδια ομιλία, αντιστρέφει την πραγματική τους σειρά, βάζοντας τον Θευδά να εμφανίζεται πρώτος, παρόλο που αυτό δεν ταιριάζει με όσα αναφέρει ο Ιώσηπος – μάλιστα, ο Ιώσηπος τοποθετεί τον Θευδά δεκαπέντε χρόνια μετά τον δραματικό χρόνο στον οποίο τον αναφέρει ακόμη και ο “Λουκάς”. Έτσι, οι *Πράξεις* βάζουν τον Γαμαλιήλ να αναφέρει ένα γεγονός που δεν είχε συμβεί ακόμη, ούτε θα συνέβαινε για πάνω από έξη χρόνια αφόταν δραστηριοποιείτο. Το γεγονός ότι ο “Λουκάς” αναγκάστηκε να χρησιμοποιήσει έναν επαναστάτη ηγέτη πριν από την εποχή του εξηγείται από το γεγονός ότι χρειαζόταν κάποιον να το αναφέρει, και ο Ιώσηπος, η πιθανή πηγή του, περιγράφει λεπτομερώς μόνο τρία διαφορετικά κινήματα (αν και αναφέρεται και στους επαναστάτες συγγενείς του Ιούδα, όλα συνδέονται με τον Ιούδα). **Και όταν ο Ιώσηπος αναφέρει τον Θευδά, αμέσως μετά περιγράφει την τύχη των γιων του Ιούδα** (ΙΑ 20.97-102) και χρησιμοποιεί αυτή την ευκαιρία για να ανακεφαλαιώσει τις πράξεις του ίδιου του Ιούδα (συσχετίζοντας τον με την απογραφή, όπως ακριβώς κάνουν στη συνέχεια οι *Πράξεις*). **Το γεγονός ότι ο “Λουκάς” επαναλαμβάνει την ίδια ακριβώς λανθασμένη ακολουθία, η οποία έχει νόημα στον Ιώσηπο αλλά όχι στις *Πράξεις*, αποτελεί ξεκάθαρη υπογραφή δανεισμού.**

Περαιτέρω αποδείξεις παρέχει εδώ το παρόμοιο λεξιλόγιο: τόσο οι *Πράξεις* όσο και ο Ιώσηπος χρησιμοποιούν τις λέξεις «ἀφίστημι» (“Ἀπομακρύνω, παραμερίζω, εγκαταλεῖπω, αποφεύγω, απέχω”) και «λαός». Η χρήση του Αιγύπτιου ως παραδείγματος από τον “Λουκά” είναι ομοίως αποκαλυπτική: Ο “Λουκάς” τον βάζει να οδηγεί τους σικάριους (“δολοφόνους”) στην έρημο. Αυτό όμως είναι λανθασμένο. Ο Αιγύπτιος δεν οδήγησε ποτέ κανέναν στην έρημο και δεν

συνδέθηκε ποτέ με τους σικάριους (βλ. Ο Αιγύπτιος συγχέεται με τους σικάριους). Οι σικάριοι δρούσαν με δολοφονίες, κάτω από την απόκρυψη του αστικού πλήθους, όχι στην άγρια φύση. Και ο Ιώσηπος δεν συνδέει τον Αιγύπτιο με αυτούς. Αναφέρει όμως και τους δύο στο ίδιο ακριβώς σημείο (ΙΑ 20.167-69- πρβλ. ΙΠ 2.258-261), και μάλιστα αναφέρει εκεί και άλλες μορφές (ανώνυμες) που οδηγούσαν τους ανθρώπους στην έρημο, παρόλο που ο Αιγύπτιος τους οδηγούσε από την έρημο στο Όρος των Ελαιών (ή όπως το θέτει ο Ιώσηπος, ο Αιγύπτιος περιφερόταν στις αγροτικές πόλεις συγκεντρώνοντας οπαδούς, και στη συνέχεια τους οδηγούσε στο Όρος- δεν υπάρχουν Σικάριοι, και κανείς δεν οδηγείται “στην έρημο”).

Άλλο ένα παράδειγμα, είναι η παλαιότερη έκδοση του *Κατά Λουκάν* που προφανώς προηγείται των *Πράξεων* (έκδοση η οποία σώζεται στον Codex Bezae του 5^{ου} αι.), η πόρτα του άδειου τάφου λέγεται ότι χρειαζόταν είκοσι άνδρες για να ανοίξει

« τω μνημειω λειθον ον μογισ εικοσι εκυλιον »,

χρησιμοποιώντας έκφραση παρόμοια με αυτό που ο Ιώσηπος λέει το ίδιο ακριβώς πράγμα αλλά για την πόρτα του ναού (σε μια περιγραφή ενός θαύματος κατά το οποίο αυτή άνοιξε από μόνη της

«[293] ή δ' ανατολική πύλη τοῦ ἐνδοτέρω ναοῦ χαλκῆ μὲν οὔσα καὶ στιβαρωτάτη, κλειομένη δὲ περὶ δείλην μόλις ὑπ' ἀνθρώπων εἴκοσι, καὶ μοχλοῖς μὲν ἐπερειδομένη σιδηροδέτοις, κατάπηγας δὲ ἔχουσα βαθυτάτους εἰς τὸν οὐδὸν ὄντα διηνεκοῦς λίθου καθιεμένους, ὥφθη κατὰ νυκτὸς ὥραν ἔκτην αὐτομάτως ἠνοιγμένη» Ι.Π. ΣΤ 293)

Μόνο οι χριστιανοί συγγραφείς θα ήθελαν πάρουν μια ιστορία γραμμένη για τον ναό του Θεού και να να ανυψώσουν τον τάφο του Ιησού και να τον εξισώσουν με τον ναό του Θεού (και τον Θεό που τους εγκαταλείπει)- ενώ ο Ιώσηπος δεν θα είχε κανέναν εύλογο λόγο να το αντιγράψει αυτό από τον “Λουκά” για να εξισώσει τον ναό του Θεού με τον άδειο τάφο του Ιησού (εκτός αν ήταν χριστιανός, οπότε τα βιβλία του θα ήταν γεμάτα με τέτοιες ανεπίκριτες και συζητήσεις για τη χριστιανική του προοπτική). Ιδιαίτερα από τη στιγμή που οι πόρτες των τάφων δεν χρειαζόνταν συνήθως είκοσι άνδρες για να ανοίξουν, αλλά οι πόρτες των ναών χρειαζόνταν. Αυτό μπορεί να μην είναι προσθήκη αλλά παράλειψη, δηλαδή ο Bezae διασώζει μια παλαιότερη και όχι μεταγενέστερη εκδοχή των *Πράξεων* αλλά και του *Κατά Λουκάν* (όχι σε κάθε παραλλαγή, αλλά σε τέτοιες όπως αυτή, και σε

άλλες π.χ. την αλλαγή του ονόματος του Ουλαμμά σε Εμμαούς), οπότε η κανονική εκδοχή είναι ουσιαστικά επεξεργασμένη από το πρωτότυπο. Αλλά δεν έχει απομείνει κανένα στοιχείο που να το αποδεικνύει αυτό. Σε κάθε περίπτωση, έχουμε εδώ ένα ακόμη παράδειγμα για το πώς μπορούμε να ξέρουμε ότι οι Χριστιανοί χρησιμοποιούν και αναιρούν από τον Ιώσηπο και όχι το αντίθετο και τελικά να μας βοηθήσει και στην χρονολόγηση.

Ο “Λουκάς” λοιπόν προφανώς ξεφύλλισε στα γρήγορα την *Αρχαιολογία*, χωρίς να εμβασθύνει και έτσι συγχέει λανθασμένα όλα αυτά τα πράγματα. Αλλά αυτό δεν έχει νόημα, εκτός αν ο “Λουκάς” όντως ξεφύλλισε την *Αρχαιολογία* -το μόνο μέρος όπου θα μπορούσαν να αναφερθούν μαζί όλα αυτά, ένα ατύχημα της αφήγησης που είναι ιδιότυπο για τον Ιώσηπο. Όπως επίσης και η ιδιότυπη επιλογή του ονόματος για τον Σικάριο. Ποιες είναι οι πιθανότητες ο “Λουκάς” να γνώριζε αυτή την ασυνήθιστη (και μάλιστα λατινική) λέξη που επέλεξε ο Ιώσηπος για να τους περιγράψει; Και επίσης να τους συνδέσει με τον Αιγύπτιο και τους ανώνυμους απατεώνες που οδηγούν πλήθη στην άγρια φύση; Οι συμπτώσεις είναι πολύ απίθανες. Εκτός αν όλα αυτά προέκυψαν από ένα βιαστικό ξεφύλλισμα των Αρχαιοτήτων.

6. Η χρήση τυχαίων πληροφοριών από τον “Λουκά”

Οι απολογητές συχνά εντυπωσιάζονται από το γεγονός ότι ο “Λουκάς” παίρνει πολλές περιστασιακές άλλες λεπτομέρειες σωστά. “Αν ο “Λουκάς” είναι τόσο ακριβής σε θέματα που αφορούν τις ρωμαϊκές αυτοκρατορικές και συγκλητικές επαρχίες, δεν μπορούμε εύκολα να απορρίψουμε την αφήγησή του για (ας πούμε) την ημέρα της Πεντηκοστής ως ένα κομμάτι χριστιανικής παράδοσης” ή “ότι η πρώτη Εκκλησία ήταν” πάντα “ενωμένη στη διακήρυξή της ότι ο Ιησούς ήταν ο Υιός του Θεού που σταυρώθηκε και αναστήθηκε από τους νεκρούς”. Αλλά αυτό είναι μια πλάνη. Στην πραγματικότητα λέει ακριβώς το αντίθετο συμπέρασμα ότι καμία από τις λεπτομέρειες που χαρακτηρίζουν τον Χριστιανισμό δεν είναι επιβεβαιωμένη ή έστω αληθοφανής, και μάλιστα συνήθως είναι προφανώς φανταστικές ή ακόμη και διαψεύδονται από πιο αξιόπιστες πηγές (όπως ο ίδιος ο Πάυλος που είδαμε νωρίτερα). Οι μόνες λεπτομέρειες που ο “Λουκάς” βρίσκει πολλές φορές σωστές είναι λεπτομέρειες χωρίς πραγματική σχέση με τον

Χριστιανισμό (όπως “θέματα των ρωμαϊκών αυτοκρατορικών και συγκλητικών επαρχιών”, από τη γεωγραφία μέχρι τους νόμους και τη διοίκηση). Και ξέρουμε πού τα βρήκε αυτά για την Ιουδαία: Από τον Ιώσηπο. Απλώς αντέγραψε και κάποιον άλλο ιστορικό σε ιστορικές ή γεωγραφικές λεπτομέρειες για τα άλλα μέρη. Κατά πάσα πιθανότητα λοιπόν όλες οι άλλες λεπτομέρειες προέρχονται από παρόμοια έργα αναφοράς. Όπως σοφά επεσήμανε ο ιστορικός C.K. Barrett απαντώντας σε επιχειρήματα όπως αυτό του Boyd, “αρκεί να παρατηρήσω ότι [έχω] διαβάσει μεγάλο αριθμό αστυνομικών ιστοριών που ήταν απολύτως σωστές στην περιγραφή των νομικών και αστυνομικών διαδικασιών – και καθαρή μυθοπλασία”.

Επομένως, οι απολογητές είναι αρκετά εύπιστοι όταν ρωτούν ρητορικά: “Αν η ακρίβεια σε τέτοια σημεία όπως αυτά δεν αποδεικνύει “γενική αξιοπιστία”, τι αποδεικνύει;”. Χμ, η επιβεβαιωμένη ακρίβεια στα πραγματικά σημαντικά θέματα. Αυτό είναι. Τίποτα που να αφορά την ίδια τη χριστιανική ιστορία δεν μπορεί να επιβεβαιωθεί, και στην πραγματικότητα μεγάλο μέρος της αντίθετα βρίσκεται παραποιημένο (όπως είδαμε), καθώς αυτός είναι ο μόνος στόχος της ατζέντας του “Λουκά” να διαστρεβλώσει ή να κατασκευάσει ό,τι ξέρουμε ότι είχε. Έτσι, το ότι βγάζει σωστά τυχαίες λεπτομέρειες που οι ίδιες δεν έχουν καμία σχέση με τη χριστιανική ιστορία δεν μας λέει τίποτα για την ακρίβειά του στα υπόλοιπα. Όλα αυτά θα μπορούσε να τα βρει κανείς από βιβλία αναφοράς σε οποιαδήποτε δημόσια βιβλιοθήκη, τα οποία υπήρχαν σε κάθε μεγάλη πόλη της αυτοκρατορίας. Όχι όμως και τις λεπτομέρειες της ίδιας της χριστιανικής ιστορίας. Αυτές, όπως φαίνεται, όχι μόνο έπρεπε συχνά να τις επινοήσει, αλλά συχνά τις επινόησε σκόπιμα, ακόμη και όταν είχε μια αξιόπιστη πηγή την οποία θα μπορούσε να ακολουθήσει (π.χ. τον Παύλο). Και ακόμη και η εξάρτησή του από βιβλία αναφοράς για περιστασιακά στοιχεία δείχνει την προχειρότητά του, όπως όταν έγινε απρόσεκτος διαβάζοντας τον Ιώσηπο για τα κινήματα των Εβραίων επαναστατών βιαστικά – πράγμα που δεν είναι η συμπεριφορά κάποιου που “ήταν εκεί”.

Όπως επισημαίνεται λοιπόν εδώ (και που τεκμηριώνεται στο *Science Education in the Early Roman Empire*), κάθε σημαντική πόλη είχε τουλάχιστον μία μεγάλη δημόσια βιβλιοθήκη. Δεν ήταν δανειστικές βιβλιοθήκες, αλλά ερευνητικές βιβλιοθήκες (έπρεπε να διαβάσεις τα βιβλία επιτόπου), αλλά ήταν ανοιχτές στο κοινό. Έτσι, το μόνο που χρειαζόταν κανείς ήταν η μόρφωση (και η κλίμακα της μόρφωσης που απαιτούνταν για τον εντοπισμό και την ανάγνωση τόμων ήταν η ίδια που απαιτούνταν για τη σύνταξή τους). Και οι συλλογές τους ήταν

εντυπωσιακές (αυτό ήταν θέμα υπερηφάνειας για κάθε πόλη). Αν επισκεπτόσουν περισσότερες από μία πόλεις, τότε είχες πρόσβαση σε ακόμη περισσότερα βιβλία. Αν είχες έναν πλούσιο προστάτη (ή ήσουν τέτοιος), πράγμα που θα πρέπει να συνέβαινε στην περίπτωση του συγγραφέα (μόνο έτσι θα μπορούσε να αποκτήσει αυτή τη μόρφωση εξ αρχής), τότε είχε επίσης πρόσβαση σε ιδιωτικές βιβλιοθήκες, οι οποίες ήταν επίσης εντυπωσιακές, αν και μικρότερης κλίμακας (βλ. για παράδειγμα άρθρο για την ιδιωτική βιβλιοθήκη στο Herculaneum). Και μάλιστα πιθανότατα περισσότερες από μία (οι λογοτεχνικοί κύκλοι συχνά περιέπλεκαν πολυάριθμους πλούσιους προστάτες, καθένας από τους οποίους θα ανταγωνιζόταν τους άλλους στις συλλογές της οικιακής βιβλιοθήκης τους).

Επομένως, δεν υπάρχει κανένα πρόβλημα να ασχοληθούμε με το πού ο συγγραφέας των *Πράξεων* θα μπορούσε να βρει όχι μόνο τις *Αρχαιότητες* αλλά χίλιες φορές περισσότερες πηγές από αυτές ακριβώς. Και αυτό χωρίς καν να χρειάζεται να τις συνδέσει με μια συγκεκριμένη πόλη. Αλλά αν ο συγγραφέας του *Κατά Λουκάν* συνέθετε, ας πούμε, στη Ρώμη, την Αλεξάνδρεια, την Πέργαμο, την Αθήνα, την Έφεσο ή την Αντιόχεια, θα είχε πρόσβαση στις πιο άφθονες βιβλιοθήκες που υπήρχαν τότε κυριολεκτικά σε ολόκληρο τον κόσμο, ιδιωτικές και δημόσιες. Σε αυτή την περίπτωση, ωστόσο, θα περίμενε κανείς να έχουν δημιουργήσει ένα έργο με αρκετά υψηλό βαθμό ιστορικής ακρίβειας, γεγονός που θα εξηγούσε γιατί ο συγγραφέας των *Πράξεων* των Αποστόλων παίρνει πολλές λεπτομέρειες σωστά.

Φυσικά, ο “Λουκάς” είχε κάθε κίνητρο να προσπαθήσει τουλάχιστον να πάρει όλες αυτές τις πληροφορίες σωστά, ωστόσο μερικές φορές απέτυχε ακόμα και σε αυτό. Δεν είχε κανέναν λόγο να το αλλοιώσει σκόπιμα ή να το χαλάσει – έτσι ώστε ακόμη και όταν το έκανε, μπορούμε να συμπεράνουμε ότι ήταν κατά λάθος.

Ωστόσο, είχε κάθε κίνητρο να κατασκευάσει και να διαστρεβλώσει τις πραγματικές απολογητικές λεπτομέρειες της αφήγησής του, της ίδιας της χριστιανικής ιστορίας. Και καθώς μπορούμε να επισημάνουμε ένα σωρό κραυγαλέα παραδείγματα που το έπραξε αυτό, αυτό αποδεικνύει μάλλον την αναξιοπιστία του στα υπόλοιπα, όχι το αντίθετο. Με άλλα λόγια, το μόνο πράγμα που πραγματικά χρειαζόμαστε εδώ για να καταλήξουμε στο συμπέρασμα των απολογητών μια επιβεβαιωμένη ακρίβεια στις λεπτομέρειες που αφορούν συγκεκριμένα την ιστορία του Χριστιανισμού, δεν έχουμε ούτε ένα γραμμάριο, αλλά ακριβώς το αντίθετο: πολυάριθμες περιπτώσεις που αποδεικνύουν ότι ο “Λουκάς” κατασκευάζει, αλλοιώνει και διαστρεβλώνει τους προηγούμενους.

Έτσι δηλώσεις όπως του Boyd έχουν μεγάλο λάθος όταν λένε : “Αυτό που επίσης

μετράει αποφασιστικά υπέρ του Λουκά είναι ότι το πορτραίτο του για την πρώιμη Εκκλησία ταιριάζει καλά με τα στοιχεία της πρώιμης χριστιανικής πίστης που βρίσκονται στα γραπτά του Παύλου και του Μάρκου". Όλα αυτά είναι ψεύτικα.

Το αντίθετο, θέτουν την αξιοπιστία αυτή υπό πλήρη αμφισβήτηση. Προσπαθεί να εναρμονίσει τις χριστιανικές πηγές του για να κατασκευάσει μια ψεύτικη ιστορία της Εκκλησίας και πουλάει το όραμα μιας αρμονικής Εκκλησίας που θέλει να προωθήσει, αλλά η οποία ξέρουμε ότι δεν υπήρξε. Ολόκληρη η επιστολή του 1^{ου} Κλήμεντα και η διήγηση του Παύλου σε όλη την *Προς Γαλάτας* 1-5 καταδεικνύει το αντίθετο- μάλιστα μαρτυρεί όχι μόνο έναν άγριο και δυσαρμονικό διαχωρισμό μεταξύ των τηρητών της Τορά και της δικής του αίρεσης, αλλά και άλλες ακόμη αιρέσεις του Ιησού, τόσο απεχθείς για τον Παύλο που διατάζει τις κοινότητές του να τις αποφεύγουν, καθώς και εσωτερικές φατρίες που έπρεπε συνεχώς να πολεμά. [Δεν είναι άσχετο ότι η *Προς Γαλάτας* έρχεται σε αντίθεση με την ιστορικότητα του Ιησού των Ευαγγελίων και ενισχύει τον μυθικισμό]

Οποιαδήποτε σύμπτωση βρίσκουμε μεταξύ των *Πράξεων* και της υπόλοιπης "δικής μας" *Καινής Διαθήκης* οφείλεται σε σχέδιο, όχι σε εγγύτητα: το σχέδιο του συγγραφέα των *Πράξεων* - και το σχέδιο των συντακτών που επέλεξαν αυτά τα βιβλία (και όχι άλλα) για να τα συγκεντρώσουν σε μια ενιαία έκδοση που σήμερα αποκαλούμε "Καινή Διαθήκη".

7. Οι πράξεις είναι μυθολογία

Ο καθοριστικός χαρακτήρας του μύθου είναι ο συνδυασμός τριών χαρακτηριστικών:

(1) η ουσιαστική μίμηση προηγούμενων μύθων είναι συχνή και κεντρική στην ιστορία (οι *Πράξεις* είναι γεμάτες από μίμηση της ελληνικής και της εβραϊκής μυθολογίας)-

(2) οι ιστορικές απιθανότητες είναι συχνές και κεντρικές στην ιστορία (δηλαδή, συμβαίνουν συνεχώς παράξενα πράγματα, συμπεριλαμβανομένων όχι μόνο θαυμάτων, αλλά και απίθανων συμπτώσεων και μη ρεαλιστικών συμπεριφορών), και πάλι, και για τα δύο αυτά κριτήρια: αυτά δεν είναι τυχαία σε μια κατά τα άλλα τετριμμένη και αξιόπιστη αφήγηση, αλλά διαδεδομένα και κεντρικά σε αυτή την αφήγηση- και

(3) υπάρχει ελάχιστη ή καθόλου εξωτερική επιβεβαίωση των κεντρικών

χαρακτήρων ή γεγονότων. Μπορεί να υπάρχει επιβεβαίωση των τυχαίων γενικών λεπτομερειών - η ιστορική μυθοπλασία πάντα προσπαθούσε για ρεαλισμό σε αυτές τις λεπτομέρειες, και μπορεί να το επιτύχει επειδή καμία από αυτές τις λεπτομέρειες δεν χρειάζεται να αλλάξει για να πουλήσει τον επιθυμητό μύθο, μπορούν απλώς να συνπύκνουν στον μύθο όπου ταιριάζουν, αντλημένες από βιβλία αναφοράς. Έτσι, οι *Πράξεις* χαρακτηρίζονται πέραν πάσης αμφιβολίας ως μύθος. Πληροί και τα τρία κριτήρια. Με το παραπάνω.

Οι *Πράξεις* μιμούνται επίσης μια ιστορία χωρίς στην πραγματικότητα να αναπαράγουν καμία από τις πραγματικές κριτικές μεθόδους, χαρακτηριστικά ή τεχνικές της -όπως το να κατονομάζουν και να προσδιορίζουν τον συγγραφέα και τις πηγές τους (οι *Πράξεις* αποφεύγουν ιδιότυπα να το κάνουν αυτό)- να αξιολογούν κριτικά τους ισχυρισμούς τους (αυτό δεν συμβαίνει ούτε μία φορά στις *Πράξεις*), ιδιαίτερα τους απίστευτους ισχυρισμούς (οι πραγματικοί ιστορικοί ακόμη και εκείνης της εποχής θα έκαναν παρατηρήσεις σε πράγματα που φαίνονταν απίστευτα, όχι απλώς θα τα διηγούνταν σαν να μην υπάρχει αναγνώστης που θα σήκωνε το φρύδι του), να δίνουν σχετικές ημερομηνίες (π.χ. προσέξτε πώς η μόνη ακριβής ημερομηνία του "Λουκά" είναι στο *Κατά Λουκάν* 3, και συνδέεται μόνο με την ημερομηνία που ο Ιωάννης ο Βαπτιστής αρχίζει τη διακονία του, όχι με το πότε το κάνει ο Ιησούς ή με οποιοδήποτε γεγονός της χριστιανικής ιστορίας)- και παρουσίαση πραγματικών εγγράφων.

Για παράδειγμα, από το επίσημο έγγραφο (23.25-30) που υποτίθεται ότι παραδόθηκε από τον Κλαύδιο Λυσία λείπουν εμφανώς όλες οι λεπτομέρειες που θα περιείχε ένα πραγματικό έγγραφο, όπως η ημερομηνία του (όπως γνωρίζουμε από σωζόμενα παραδείγματα αυτού του είδους της αλληλογραφίας), το πλήρες όνομα του πολίτη Παύλου (το τρισυπόστατο όνομά του αποτελεί εγγύηση για την αυθεντική του υπηκοότητα), το πλήρες όνομα και ο πραγματικός τίτλος του ίδιου του κυβερνήτη (η χονδροειδής συντομία που χρησιμοποιεί ο "Λουκάς" δεν εμφανίζεται σε κανένα αυθεντικό εξώδικο που έχουμε- π.χ. ο Λυσίας θα απευθυνόταν στον Φήλιξ ως ανθύπατος, (*proconsul*), και όχι με την γενική μιας αόριστης λέξης: «ήγεμόνα »), ή οποιαδήποτε πληροφορία χρειαζόταν πραγματικά ο κυβερνήτης, όπως οι πραγματικές κατηγορίες εναντίον του Παύλου (η ρωμαϊκή νομοθεσία απαιτούσε να αναφέρονται συγκεκριμένα, καθώς η ακριβής διατύπωση των κατηγοριών ήταν κεντρικό στοιχείο της διαδικασίας της δίκης τους), και το μέγεθος του παράνομου στρατού που επιστρατεύτηκε για να τον καταδιώξει [(23.12-22)] (κάπως σημαντικό πράγμα να αναφερθεί, δεν νομίζετε;), και η

αιτιολόγηση για τον εξωφρενικό αριθμό στρατευμάτων (23.23-24) που απομακρύνθηκαν από τα καθήκοντά τους για να προστατεύσουν έναν άνθρωπο. Φαίνεται πολύ πιο βέβαιο ότι ο “Λουκάς” απλώς επινόησε αυτό το γράμμα – και δεν ήξερε πώς έμοιαζε ένα αληθινό, ώστε να δημιουργήσει έστω και μια αληθοφανή απάτη.

Παρομοίως, αντίθετα με τον εύπιστο ισχυρισμό των απολογητών ότι οι *Πράξεις των Αποστόλων* τεκμηριώνουν “μια έκρηξη ζήλου των ιεραποστόλων που κάλυψε ολόκληρο τον μεσογειακό κόσμο μέσα σε έναν αιώνα, γεγονός που από μόνο του είναι δύσκολο να εξηγηθεί σε οποιοδήποτε σχήμα που απαξιώνει ριζικά τη μαρτυρία τους”, αυτό είναι στην πραγματικότητα απόδειξη ότι οι *Πράξεις των Αποστόλων* είναι ψεύτικες. Οι αριθμοί και η κλίμακα του κινήματος που αναφέρουν οι *Πράξεις* διαψεύδονται από όλα τα εξωτερικά γεγονότα. Ο συγγραφέας απλώς κατασκευάζει και υπερβάλλει για την επιτυχία του Χριστιανισμού. Το τεκμηριώνει αυτό λεπτομερώς στο βιβλίο του ο Carrier, *Not the Impossible Faith: Why Christianity Didn't Need a Miracle to Succeed* (που συνοψίζεται σε Μπεϋζιανή μορφή ως κεφάλαιο στο *The End of Christianity*), με ιδιαίτερη προσοχή στο ζήτημα των αριθμών στο Κεφάλαιο 18 αυτού (βλ. επίσης τη συζήτησή για το πόσο αποτυχημένος ήταν στην πραγματικότητα ο Χριστιανισμός, ιδίως κατά την εποχή που θα έγραφε ο “Λουκάς”, στο *How Did Christianity Switch to a Historical Jesus?*).

8. Συμπέρασμα

Τα παραπάνω είναι μόνο μερικά παραδείγματα και σύντομες περιλήψεις. Το κεφάλαιό του Carrier για τις *Πράξεις* στην *Ιστορικότητα* εξετάζει πολλά περισσότερα, παραθέτοντας επιστημονικές πηγές που τα υποστηρίζουν- και το Σχόλιο και το Μυστήριο του Pervo παρέχουν πολλά περισσότερα. Ακόμα περισσότερα παραδείγματα μπορείτε να βρείτε στα άλλα έργα που παρατέθηκαν εδώ αλλά και σε αυτό το άρθρο. Οι αποδείξεις ότι οι *Πράξεις* είναι ένα έργο μυθοπλασίας, που χρησιμοποιεί τις μεθόδους της μυθογραφίας, της προπαγάνδας και της λογοτεχνικής τέχνης και όχι της κριτικής ιστορικής αναφοράς, είναι τεράστιες. Όλα αυτά οι σύγχρονοι απολογητές θέλουν να τα αγνοούν. Και καμιά δικαιολογία που προσπαθεί να υποστηρίξει το αντίθετο δεν έχει καμία βαρύτητα απέναντι σε αυτές τις συντριπτικές αποδείξεις.

Με αυτόν και με άλλους τρόπους, οι απολογητές δεν αναφέρουν ποτέ τα περισσότερα από τα πραγματικά αντεπιχειρήματα των θέσεών τους, αποκρύπτοντας έτσι από τους αναγνώστες του τους περισσότερους από τους λόγους για τους οποίους οι ειδικοί δεν πιστεύουν ότι οι *Πράξεις των Αποστόλων* είναι αξιόπιστες. Δεν ασχολούνται ποτέ με τις καλύτερες αποδείξεις που δείχνουν ότι οι *Πράξεις*

(1) απλώς μιμούνται μια ιστορία χωρίς στην πραγματικότητα να αναπαράγουν καμία από τις κριτικές μεθόδους, τα χαρακτηριστικά ή τις τεχνικές της,

(2) χρησιμοποιούν πολλές μυθο-μυθοπλαστικές μεθόδους κατασκευής των ιστοριών της αντ' αυτού, και

(3) ξαναγράφουν την πραγματική ιστορία διαγράφοντας σκόπιμα και ακόμη και αντιφάσκοντας με τις πραγματικές μαρτυρίες του Παύλου- ενώ

(4) εξηγούν απεγνωσμένα όλα τα εναντίον τους στοιχεία που οι απολογητές νομίζουν ότι μπορούν να ξεφύγουν αγνοώντας τα.

Οι απολογητές επίσης δεν ασχολήθηκαν ποτέ με τα πραγματικά προβλήματα των *Πράξεων* και του συγγραφέα τους - όπως ότι προφανώς δεν είχε πραγματικές μαρτυρίες για τον τάφο που βρέθηκε άδειος (καθώς οι αρχές δεν παρακινούνται ποτέ να το ερευνήσουν και οι Χριστιανοί δεν το αναφέρουν ποτέ ως απόδειξη), ή για το ότι ο Ιησούς είχε οικογένεια (οι γονείς και τα αδέρφια του εξαφανίζονται εντελώς από ολόκληρη τη δημόσια αφήγηση της Εκκλησίας), ή ότι οι νομικές αρχές έχουν ακούσει έστω ότι ήταν ένας πρόσφατος κακοποιός που εκτελέστηκε για προδοσία (φαίνεται ότι το μόνο που πιστεύουν είναι ότι είναι κάποιο πνεύμα ή άγγελος που ο Παύλος και άλλοι Χριστιανοί ισχυρίζονται ότι βλέπουν στον ουρανό (7.54-58) ή ότι ακούνε στο κεφάλι τους(23.9)). Αλλά το πιο σημαντικό είναι ότι τα λίγα προβλήματα που οι απολογητές αισθάνονται αναγκασμένοι να παραδεχτούν, μπορεί να τα κάνουν να εξαφανιστούν μόνο με ψευδή, λανθασμένα, αμφισβητούμενα από άποψη γεγονότων επιχειρήματα. Αυτός είναι ο λόγος για τον οποίο η κυρίαρχη βιβλική έρευνα δεν θεωρεί πλέον το βιβλίο των *Πράξεων των Αποστόλων* ως αξιόπιστη ιστορία. Αυτή η αντίληψη είναι πλέον η αποκλειστική αρμοδιότητα των χριστιανών απολογητών που δεν μπορούν να αποδεχτούν την πραγματικότητα, και έτσι απλά πρέπει να εξαφανιστεί, με οποιοδήποτε μέσο.

Το κείμενο βγήκε και διαμορφώθηκε ελεύθερα τόσο από τη μετάφραση του κειμένου αλλά και από τα σχόλια της δημοσίευσης του Richard Carrier *How We Know Acts Is a Fake History* που είναι απάντηση σε δημοσίευση του Greg Boyd με αφορμή το ίδιο θέμα. Ταυτόχρονα προστέθηκαν και άλλες πληροφορίες τόσο από

τον Carrier όσο και από άλλες πηγές.

Επιμέλεια του αποτελέσματος: **Φιλίστωρ**

Επίμετρο

Σαν επίμετρο σας βάζω αυτό το κειμενάκι που βρήκα εδώ και χαρακτηρίζει σε μεγάλο βαθμό την ένταξη του κειμένου των Πράξεων μέσα στον συνολικό μύθο της θρησκείας:

-Χρειάζομαι πολιτική ισχύ.

-Για να την έχω διεκδικώ το αλάθητο της άποψής μου.

-Για να αποκτήσω το αλάθητο θεμελιώνω την διαδοχή μου από τους Απόστολους και τον Θεάνθρωπο.

-Τέτοια φυσικά πρόσωπα δεν υπήρξαν και γι' αυτό τα κατασκευάζω.

-Για την κατασκευή χρησιμοποιώ αρχέτυπα που βρίσκω άφθονα σ' ένα πρόσφατο Θρησκευτικό-Φιλοσοφικό κίνημα (τον πρώτο Χριστιανισμό), τα οποία προσαρμόζω στο ιστορικό περιβάλλον μιας περιοχής που έχει πρόσφατα ξεθεμελιωθεί (το Ισραήλ του 1^{ου} αιώνα). Την καταγραφή των γεγονότων της περιόδου αυτής βρίσκω στο έργο ενός αποστάτη Εβραίου Αρχιερέα (του Φλάβιου Ιώσηπου) που πέθανε βολεμένος στη Ρώμη το +100.

-Την βγάζω ζωή και κότα για τους επόμενους δεκαοκτώ αιώνες.